

MISJONSHØGSKOLEN

HVORDAN OPPLEVER FLYKTNINGER LIVET I HJELMELAND
KOMMUNE – MED FOKUS PÅ UTFORDRINGER VED Å BLI
INTEGRERT PÅ LANDSBYGDA

MASTEROPPGAVE I GLOBALE STUDIER
30-MATH

Av
Nils Eirik Hetland

STAVANGER
MAI 2012

Forord

Først vil jeg takke flyktningene i Hjelmeland kommune som stilte opp til intervjuer og gjorde denne oppgaven mulig. Jeg vil takke de ansatte i Hjelmeland kommune for et gode samtaler om integreringssituasjonen i kommunen. En spesiell takk går til mine to veiledere gjennom arbeidet med dette prosjektet: Gerd Marie Ådna og Kari Storstein Haug. Til slutt vil jeg takke mine foreldre som lot meg disponere loftstuen til å skrive i og som har støttet meg under hele oppgaven.

Nils Eirik Hetland, Stavanger mai 2012

Innholdsfortegnelse

Kapittel 1	6
Introduksjon av oppgave og metode.....	6
1.1 Innledning.....	6
1.2 Problemstilling og definisjoner	7
1.3 Metode.....	8
1.3.1 Forarbeid til feltarbeidet	9
1.3.2 Hans-Georg Gadamer og interkulturell kommunikasjon	10
1.3.3 Utfordringer i feltarbeidet.....	11
1.3.4 Samtykke til intervju.....	12
1.3.5 Intervjuene	13
1.3.6 Uformelle møter.....	14
1.3.7 Transkriberingsprosessen.....	14
1.3.8 Analyse av intervjuene	15
1.3.9 Refleksjoner og det forskningsetiske	15
Kapittel 2	16
Flyktninger i Hjelmeland kommune – bakgrunn.....	16
2.1 Ressurspersoner.....	17
2.3 Statlig rapport	18
2.3.1 Utdrag fra rapporten om Hjelmeland kommune	19
Kapittel 3	23
Teori	23
3.1 Integrering	23
3.2 Samfunn og kultur	25
3.3 Interkulturell kommunikasjon	26
KAPITTEL 4.....	27
Resultat fra empirisk undersøkelse.....	27
4.1 Møte med Hjelmeland kommune	28
4.2 Fordeler og ulemper for flyktninger i Hjelmeland kommune	29
4.2.1 Miljø og kontakt med de etnisk norske.....	31
4.2.2 Kalde nordmenn	32
4.2.3 Naboen og forskjellen mellom Hjelmeland og Årdal	34
4.3 Utfordringer for flyktninger i Hjelmeland kommune.....	35
4.3.1 Transportmuligheter	36

4.3.2 Arbeid	38
4.3.3 Familieliv	39
4.4 Flyktningenes tanker om religion og kultur	41
4.4.1 Religion	41
4.4.2 Kultur	42
4.5 Flyktningenes syn på integrasjon	44
4.6 Flyktningenes fremtidsutsikter	46
Kapitel 5	47
Analyse	47
5.1 Transport og offentlig kommunikasjon	48
5.2 Arbeid	51
5.3 Familie og sosialt nettverk	55
5.4 Religion	58
5.5 Kontakt med nordmenn	60
5.6 Kultur	65
5.7 Integrering	70
Kapitel 7	75
Konklusjon	75
7.1 Problemstilling	75
7.2 Svar på problemstilling	75
7.2.1 Integrering og transport	75
7.2.2 Integrering og arbeid	76
7.2.3 Integrering og kontakt med nordmenn	77
7.2.4 Avslutning	78
Bibliografi	79

Kapittel 1

Introduksjon av oppgave og metode

1.1 Innledning

Norge tar imot flyktninger fra land som har opplevd krig, sult, naturkatastrofer og lignende. De kan henvende seg til politiet for å søke om oppholdstillatelse av Utlendingsdirektoratet, UDI.¹ Når noen har fått oppholdstillatelse så er det Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) som tar over ansvaret for flyktningene. IMDi plasserer flyktninger i ulike kommuner. De tar kontakt med kommunene og forklarer hvordan situasjonen er og spør om kommunen har bolig og muligheter for å ta imot flyktninger.² Mange norske kommuner stiller seg disponible til å ta imot flyktninger, flere av dem er lokalisert på landsbygda.

Denne oppgaven ønsker å undersøke forholdene for flyktninger på landsbygda med tanke på integrering. Undersøkelser og intervjuer har blitt gjort i Hjelmeland kommune, som ligger i Ryfylke, Rogaland. Hjelmeland kommune er en typisk jordbruks- og fiskerikommune. Flesteparten av menneskene som bor der livnærer seg av primærnæringer. Det er mange aktive gardsbruk i kommunen og fiskerinæringen er stor. Selskaper som Marine Harvest driver lakseoppdrett, med et stort slakteri og arbeidere fra flere forskjellige land.

Det er både faglige og personlige grunner for valget av dette temaet. De faglige grunnene for å jobbe med dette temaet er å lære om integreringssituasjonen for flyktninger på landsbygda. De er en del av samfunnet, men det er sjeldent deres tanker og meninger når noen andre enn de som jobber med dem.

Den personlige grunnen for valget av dette temaet var ønske om å lære mer om flyktningene som bor i Hjelmeland kommune. Jeg er født og oppvokst i kommunen, men flyttet til Stavanger etter endt videregående skole. I mine besøk hjem har jeg ofte lagt merke til flyktningene som går langs veiene eller er på butikken. Jeg har ønsket å få vite hvordan de har det i Hjelmeland kommune, hvilke tanker som rører seg om bygdesamfunnet? Det er mitt ønske at denne oppgaven kan være med å forklare deres situasjon til resten av befolkningen som bor i Hjelmeland kommune.

¹ Beskyttelse (asyl); tilgjengelig på <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/> besøkt 05.03.12

² Bosettinger av flyktninger; tilgjengelig på <http://www.imdi.no/no/Bosetting/> besøkt 05.03.12

1.2 Problemstilling og definisjoner

Problemstillingen jeg skal drøfte er: hvordan opplever flyktninger livet i Hjelmeland kommune. Fokus vil være på hvilke utfordringer de møter i forhold til det å bli integrert i lokalsamfunnet.

For å kunne besvare oppgaven utarbeidet jeg en del underliggende spørsmål. Disse spørsmålene var som følger: hvordan var møte med Hjelmeland kommune? Er det å bo på landet en fordel eller en ulempe? Hvordan er miljøet og kontakten med de etnisk norske? Hvilke utfordringer møter en som flyktning på landsbygda? Blir man raskere integrert i det norske samfunnet ved å bo på landsbygda?

For å kunne besvare disse spørsmålene var jeg nødt til å gjøre en empirisk undersøkelse. Jeg måtte skape et materiale som kunne diskutere og besvare min problemstilling, jeg valgte derfor å gå ut i felten. Målet var å finne ut om flyktingenes situasjon, beskrevet med deres egne ord.

I feltarbeidet intervjuet jeg flyktninger fra ulike land: Somalia, Turkmenistan, Afghanistan, Eritrea. Kommunen får tilskudd for flyktingene i fem år. Innenfor de fem årene er det en periode på to år, hvor flyktingene går på et obligatorisk introduksjonskurs som er en del av integreringsprogrammet. Introduksjonskurset de tar omhandler norsk språkopplæring og samfunnskunnskap.³ Kommunen gir hjelp til ting som går på deres status som flyktning i de fem årene. Etter dette går de over til å være vanlige innbyggere i kommunen. Flyktingene i Hjelmeland kommune er bosatt på to steder. Noen i sentrum på Hjelmeland, andre i Årdal, de bor i leiligheter og hus.

Skole blir brukt som definisjon på introduksjonskurset flyktingene tar. De beskriver ikke sin undervisning i norsk samfunn og språk, som et kurs. Flyktingene bruker ”skole”, det har også jeg gjort når jeg gjengir deres informasjon i kapittel 4.

I oppgaven bruker jeg ”flyktning” som definisjon på dem jeg har intervjuet. Begrepet flyktning blir brukt om et menneske som har forlatt sitt hjemland i begrunnet frykt for

³ Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne flyktning; tilgjengelig på <http://www.imdi.no/no/Norsk/> besøkt 06.03.12

forfølgelse på grunn av rase, religion, nasjonalitet eller politisk mening, eller for å unndra seg straff for en politisk forgåelse.⁴

1.3 Metode

Den metoden jeg har valgt er først og fremst intervjuer. Jeg utformet intervjuguiden min til å drive kvalitativ datainnsamling. Det skulle være kjernesporsmål som skulle skape dialog. Ekstra spørsmål under kjernesporsmålene var også utarbeidet, for å kunne styre samtalen i noen retninger. Spørsmålene skulle være semistrukturerte og åpne.⁵ Det var ønskelig i mitt forskningsarbeid å intervju en person om gangen, ikke gruppeintervju. De positive sidene ved gruppeintervju ble vurdert før feltarbeidet startet. Jeg var klar over at gruppeintervju kunne løse opp stemningen, at informasjonen kunne komme lettere frem.⁶ Men jeg ønsket å etablere fortrolighet mellom meg og den personen jeg intervjuet. Personen jeg intervjuet skulle vite at det som ble sagt var anonymt. Gruppeintervju kan gi en trygghet når det er mennesker som kjenner hverandre, men dette var ikke tilfellet i mitt prosjekt, alle deltakerne kom fra forskjellige steder. Jeg tenkte at det ville være lettere for intervjuobjektet å snakke fritt alene.

Når det kom til nedtegnelsen av intervjuene, så jeg lydbåndopptaker som den beste løsningen. At jeg tok intervjuene opp på bånd for så å gjøre transkriberingsarbeidet senere. Hvis ett intervjuobjekt skulle nekte meg båndopptaker, vil jeg skrive stikkord under intervjuet, for så å skrive det hele ferdig når intervjuet var over. Jeg ønsket et godt og produktivt samarbeid med intervjuobjektene. At de ikke skulle anse meg som noen form for trussel eller fare var viktig.

Det ble intervjuet både kvinner og menn til i undersøkelsen. Det var ønskelig å få frem så mange ulike synspunkter som mulig. Før feltarbeidet tenkte jeg at intervjuer med kvinner kunne by på utfordringer. At jeg, som mannlig forsker, kunne få problemer med tilgang. Et vanskelig scenario kunne være hvis jeg møtte kvinner fra en kultur med skarpt kjønnskille. I interkulturelle møter er en av de første barrierene angst. Når du får angst fordi du ikke vet hva

⁴ Store norske leksikon, flyktninger, tilgjengelig på <http://snl.no/flyktninger> besøkt 24.04.12

⁵ Martyn Hammersly og Paul Atkinson, Feltmetodikk: Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning (Gyldendal Norsk Forlag AS 2004 1. utgave 1983 (AdNotam Gyldendals), 5. opplag 2007) s.158

⁶ Feltmetodikk, 2007 s.170

som er forventet av deg.⁷ Dette merket jeg i forkant av intervjuene. Det var viktig å være forberedt på at ulike situasjoner kunne oppstå. Forhåpentligvis ville min status som forsker sidestille kjønnsroller, hvis det i hele tatt skulle spille noen rolle.

Jeg valgte å intervju flyktninger siden de er primærkilden. Gruppen som ble intervjuet besto av flyktninger som har fått oppholdstillatelse i Norge. Flyktningene var en del av en klasse som tok norsk introduksjonskurs i Hjelmeland kommune. Her lærde de seg det norske språket og om samfunnet i Norge. De fleste av informantene har vært i Norge en kort tid, fra rundt ett til to år. Grunnen til at jeg valgte akkurat denne gruppen, er at de kan gi meg det beste bildet av hvordan det er å være flyktning i Hjelmeland kommune. De var nye i samfunnet og kunne gi en forklaring på hvilke utfordringer man møter som flyktning på den norske landsbygda.

1.3.1 Forarbeid til feltarbeidet

Våren 2011 gjorde jeg mine forberedelser til feltarbeidet. Jeg skrev en prosjektbeskrivelse og lagde en intervjuguide.⁸ Dette måtte sendes til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS, (NSD).⁹ Dette organet er personvernombud for alle prosjekter gjort ved universiteter eller høyskoler.¹⁰ Jeg hadde ønske om å intervju rundt 12 – 15 flyktning og en del ansatte i kommunen i mitt feltarbeid. Det var viktig å få dette gjennom, uten intervjuobjekter ville ikke oppgaven vært mulig. Den 29. Juni 2011 fikk jeg godkjennelse fra NSD til å gjennomføre feltarbeidet.

Jeg planla å gjøre feltarbeidet mitt i august – september. Starte med å samle inn data i august, gjøre de forskjellige intervjuene ferdig. Transkriberingsprosessen ville jeg forsøke å flette inn imellom intervjuene. Når all informasjon var samlet inn og systematisert var planen å bruke september til å skrive feltrapporten.

Før feltarbeidet undersøkte jeg hvem som jobbet med flyktningene i kommunen. Hvem som kunne hjelpe meg å få tilgang til intervjuobjektene. Den kjente termen for de personene som gir tilgang til andre grupper er ”portvakter”.¹¹ Siden det ikke alltid var like lett

⁷ Fred E. Jandt, *An Introduction to Intercultural Communication – Identities in a Global Community*, (California State University, San Bernadino: SAGE Publications, 2010), s.82

⁸ Vedlegg 1. Intervjuguide

⁹ Vedlegg 2. Brev til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste, NSD

¹⁰ Personvernombudet for forskning; tilgjengelig på <http://www.nsd.uib.no/personvern/> besøkt 06.03.2012

¹¹ Feltmetodikk, 2007 s. 93

å vite hvem som var portvakter, forhørte jeg meg rundt. Jeg fikk tak i en del navn som trolig ville gi meg tilgang til flyktningene.

1.3.2 Hans-Georg Gadamer og interkulturell kommunikasjon

Jeg skulle intervju informanter som kommer fra en annen kultur enn meg selv. Jeg valgte derfor å undersøke Hans-Georg Gadamer, for å forberede meg og finne ut hvilke utfordringer jeg kunne møte. Det var viktig å ta hensyn til interkulturell kommunikasjon i selve intervjuene.

Hans tilnærming til hermeneutikken er relevant, spesielt når man skal forstå noe ut fra et annet ståsted enn sitt eget. For Gadamer er ikke forståelsen noe som ligger kun i tradisjon, den ligger også i fordommer. Videre mener Gadamer at fordommer ikke skal unngås eller minimeres, menneskelige fordommer må frem i lyset. For at vi skal kunne lære å forstå andre mennesker, må vi være bevisst på våre egne fordommer. Fordommer kan være både positive og negative. Det å utelukke alle fordommer er misvisende. Gadamer sier at skal man få en forståelse, må individet gjennom prosess, hvor dets fordommer blir satt ut i livet.¹²

For å forstå må man åpne seg for andre muligheter, eller fordommer. Gadamer forklarer at det å være åpen, ikke vil si man er fri fra fordommer eller bias. Bias er all den informasjonen man samler seg gjennom livet, historie, religion, samfunn og mer. Det er selve grunnlaget som er inni oss og vi gjør opp våre meninger og tanker ut fra dette grunnlaget. Gadamer sier at man lærer å skille mellom de produktive og fordommene og de uproductive, når man er åpen. Hvis man snakker med folk, skaper ett felles språk, så vil man også skape en felles forståelse av innholdet i fordommen og se som skal verdsettes. For Gadamer er dialog det viktigste redskapet når det gjelder å skape forståelse.¹³

Det kan bli ett problem for en vestlig akademiker å forske på kulturer og mennesker fra andre verdensdeler. Vestlige forskere kan ufrivillig ha en forhøyet status i andre kulturer. Noen kan oppfatte forskeren som den som definerer og evaluerer hva som er kunnskap. I interkulturelle møter har vestlige forskere mulighet til å kartlegge sine intervjuobjekter, men intervjuobjektene har ikke nødvendigvis makt til å returnere dette. Det skaper en situasjon hvor intervjuobjektene kan føle at de ikke har en stemme. Videre gir dette den vestlige

¹² Roy, Abhik and William J. Starosta, "Hans-Georg Gadamer, language, and Intercultural Communication", in *Language and Intercultural Communication* 1 (2001) s.8

¹³ Hans-Georg Gadamer, *language, and Intercultural Communication*, 2001 s.9

forskeren en overlegen posisjonering i sitt forhold til forskningsdeltakerne, forskeren opprettholden sin definering og kontroll. Det kan altså bli en ond sirkel, forskeren er ikke klar over sin situasjon og blir heller ikke gitt beskjed om det av intervjuobjektene. Derfor kan det være lurt at forskning i interkulturell kommunikasjon starter med å myndiggjøre de som er intervjuobjekter. Anerkjenn dem som med-produsenter av kunnskap.¹⁴ En forsker som er kompetent innenfor interkulturell kommunikasjon, er ifølge Gadamer, en som assimilerer sin kulturelle tradisjon, men som ikke bruker den for å nå noe mål.¹⁵ Vi forsøker å se likheten i andres kulturer, sammenlikner den med vår egen. For å skape en bedre forståelse, ikke for å tvinge frem vår egen kultur.

1.3.3 Utfordringer i feltarbeidet

Feltarbeidet startet den 01.08.11 og det fikk en treg start. Planen var klar for hvordan jeg skulle gå frem, men jeg hadde problemer med å få tak i de rette personene. Den første uken i feltarbeidet gikk med å på lage avtaler istedenfor intervjuer, flere av dem jeg ville prate med var bortreist. Det var fremdeles sommerferie for mange. Men det løsnet seg til slutt, jeg fikk kontakt med kommunesjefen for helse og omsorg. Han ga meg tilgang til ett informasjonsmøte for ett norsk introduksjonskurs, hvor de skulle være flyktninger tilstede.

Onsdag den 03.08.11, fikk jeg mitt første møte med personene jeg ønsket å intervju. Dette var i forbindelse med informasjonsmøtet, ved kommunehuset. Jeg fikk muligheten til å legge frem hva jeg jobbet med og at jeg ønsket å skrive en oppgave om flyktninger og deres liv på landsbygda. At jeg håpet noen ville stille seg til disposisjon og la seg bli intervjuet. Forklarte dem også at det hersket full anonymisering og at ingen informasjon kunne spores tilbake til intervjuobjektene. Det var flere av tilhørerne som nikket anerkjennende.

En lærer for kurset tok ordet, han forsøkte å forklare hva jeg arbeidet med. Når han var ferdig spurte han om de som var villige til å intervjues, kunne rekke opp handa. Det var det ingen som gjorde, så det ble forklart mer inngående hva jeg drev med. Det ble presisert enda nøyere at det hersket full anonymisering. Det virket som en del av gruppen forstod bedre hva mitt arbeid gikk ut på. Det var flere som henvendte seg og ville la seg intervju. De lurte også på hvor mange spørsmål jeg hadde. Men det ble ikke lagt noen avtaler for intervjuer denne

¹⁴ Hans-Georg Gadamer, language, and Intercultural Communication, 2001 s.15

¹⁵ Hans-Georg Gadamer, language, and Intercultural Communication, 2001 s.16

dagen heller. Men jeg fikk invitasjon til å møte kommende mandag samme sted, da skulle introduksjonskurset starte.

Det ble ikke gjort noen intervjuer den første uken. Men under mitt neste møte med flyktninggruppen fikk jeg ordnet dette, mandag 08.08.11. Jeg møtte til deres skolestart, det var ett større oppmøte enn ved det tidligere informasjonsmøtet. Jeg presenterte meg for klassen, forklarte hva jeg drev med og om noen ville la seg intervju til mitt prosjekt. Denne gangen fikk jeg stor oppslutning blant flyktningene, nesten hele klassen var villige til å la seg intervju.

1.3.4 Samtykke til intervju

Jeg hadde ikke skriftlige avtaler med intervjuobjektene, men muntlige. Foran hvert intervju, forklarte jeg rammene rundt intervjuet. At det var full anonymisering, ingen informasjon skulle spores tilbake til enkeltpersoner. Jeg forklarte også at de når som helst i intervjuet kunne velge å trekke seg. Jeg brukte opptaker under intervjuene, dette gjorde jeg intervjuobjektene oppmerksomme på. Hvis flyktningene samtykket med disse forholdene, så startet jeg intervjuet. Jeg gjorde også deltakerne oppmerksom på når jeg startet og avsluttet båndopptakeren.

Jeg visste også til brevet fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste. Som påla meg å anonymisere dem jeg intervjuet. Et annet punkt fra NSD var at når prosjektet er slutt, skal all personidentifiserbar opplysning slettes, koblingsnøkkel og lydopptak. Eventuelle indirekte personidentifiserbare opplysninger skulle fjernes, omskrives eller grovkategoriseres.

Det var en del uformelle møter, hvor jeg pratet løst med flyktningene om forskjellig. Under disse samtalene kom det frem personlige opplysninger som ikke skal brukes i oppgaven. Når disse samtalene har pågått har det heller ikke funnet noen form for opptak. Det er for intervjuobjekter noen ganger mulig å glemme at det pågår forskning. Spesielt når de blir kjent med forskeren som person.¹⁶ Det var viktig å skille mellom situasjonen som forsker og vanlig sosial omgang.

¹⁶ Feltmetodikk, 2007 s.295

1.3.5 Intervjuene

Det største hinderet jeg møtte i selve intervjuene var å legge frem spørsmålene på en måte de forsto. Siden de lærte bokmål norsk, var min dialekt litt vond å forstå til tider. Jeg måtte legge om å prate tydelig bokmål. Også en del omformuleringer på spørsmålene ble gjort. Jeg fikk trening gjennom de første intervjuene til å bedre beherske dette. Eksempel på omformulering var når jeg byttet ut ordet ”landsbygda” med ”landsby”. Flesteparten av intervjuobjektene forsto ikke hva jeg mente når jeg snakket om ”på landet” og ”landsbygda”. De brukte ordet ”landsby” som definisjon på Hjelmeland.

Eksempler: 1= spørsmålet i utgangspunkt. 2= reformulert spørsmål.

1. Ser du på det å bo på landet som en fordel eller ulempe?
2. Ser du på det å bo i en landsby som noe bra eller dårlig?
1. Hvilke forskjeller tror du det er mellom integrasjon på landsbygda og storbyene?
2. Hvilke forskjeller tror du det er på integreringen mellom en landsby og en storby?

Jeg hadde regnet ca. en time til hvert intervju. I de fleste intervjuene ble det brukt rundt 30 minutter. Noen ganger skyldtes den korte intervjutiden, dårlig norsk beherskelse hos intervjuobjektet. Jeg hadde ikke vurdert å lage en intervjuguide på engelsk, noe jeg sikkert burde ha gjort. Men jeg brukte engelsk i noen situasjoner hvor samtalen sto fast. Men dette var ofte uten hell, de som ikke behersket norsk godt, var heller ikke gode i engelsk. Omvendt var de som behersket norsk godt, også gode i engelsk. Her kunne engelske ord brukes for å drive samtalen videre når den stoppet opp.

Ikke alle hadde tilegnet seg tilstrekkelig norsk eller engelsk enda. En del beklaget seg etter intervjuene, sa at det forsto hva jeg spurte om, men de hadde problemer med å sette ord på hva de tenkte. Grunnen til dette, var at de lå på forskjellige stadier i språkopplæringen. De var ikke slik at alle hadde ankommet på samme tid. Noen hadde flere år bak seg på introduksjonskurset. Alle som stilte opp ønsket uansett å gi et godt svar.

Under de første intervjuene, merket jeg at det var viktig med pusterom mellom spørsmålene. Jeg var stresset i begynnelsen og tok meg ikke god nokk tid. Flere ganger ”kolliderte” jeg, med intervjuobjektene. Når jeg var på vei til å stille et nytt spørsmål, kom de med svar på tidligere spørsmål. Det ble med tiden lettere og jeg slappet mer av. Det var viktig å gi intervjuobjektet god tid til å tenke seg om. Intervjuene fikk med tiden mer samtalepreg. Flere ganger var svarene så utfyllende, at det ikke var behov for noen oppfølgingsspørsmål. Intervjuene ble også mindre strukturerte på papiret, enn hva de var intervjuguiden.

Mine bekymringer for kjønnsroller i intervjuprosessen viste seg å være grunnløse. Det var ikke en merkbar forskjell mellom kvinner og menn. Noen var litt tilbaketrukkne og sjenerte, men dette gjaldt begge kjønn. Solide og gode svar ble gitt fra begge kjønn og ulike nasjonaliteter.

1.3.6 Uformelle møter

Det var en del uformelle møter med intervjuobjektene, de fleste etter intervjuene var ferdige. En gang under feltarbeidet reiste jeg på besøk til en bolig. Her bodde det flere jeg skulle intervju. Etter intervjuene var ferdige, samlet vi oss alle sammen i sola ute, og havnet i en god samtale. Det var merkbart at under disse samtalene var det ingen rammer, flyktningene holdt ikke noe tilbake. Selv om emnene i denne samtalen ikke hadde noen direkte verdi for problemstillingen min, var det en interessant opplevelse. I etterkant hadde jeg flere uformelle samtaler med dem jeg møtte den dagen.

1.3.7 Transkriberingsprosessen

Transkriberingsarbeidet ble den vanskeligste og mest tidskrevende delen av feltarbeidet. Men selv om den var hard, ga den mye tid til refleksjon over svarene som hadde blitt gitt. Jeg fylte tiden mellom intervjuene med transkriberingsarbeid. Men dette var ikke nokk, jeg havnet ofte på etterskudd.

Jeg hadde gjort et feiltrinn når jeg lagde avtaler om intervjuer. Istedenfor å spre intervjuene ut over flere dager, tok jeg samtlige intervjuer på en og samme dag. Dette førte til at det daglige arbeidet ble mer enn planlagt. Siden jeg hadde hatt problemer med å få lage avtaler med intervjuobjektene de første gangene vi møttes, var jeg nervøs for og ikke få intervjuer. Når de så ga sin tillatelse lagde jeg for mange avtaler på samme dag.

Siden intervjuobjektene var på forskjellige stadier i sin beherskelse av norsk, ble det noen steder pyntet litt i transkriberingen, kun der hvor jeg var sikker på at deres rette mening kom frem. Der hvor det hersket usikkerhet, eller at jeg ikke forsto, skrev jeg rett ut eller fjernet det.

Sitatene som er gjengitt i denne oppgaven fra undersøkelsen, har jeg rettet litt opp i for

å skape en bedre flyt. Jeg har forsøkt å standardisere dem litt. Men den originale måten flyktningene uttrykte seg på har jeg ønsket å beholde.

1.3.8 Analyse av intervjuene

I min analyse av intervjumateriale valgte jeg å bruke en ad hoc meningsgenerering. Denne metoden innebærer bruk av ulike tilnæringsmåter og teknikker.¹⁷ Når jeg analyserte intervjuene leste jeg først igjennom hele materialet for å få en følelse av helheten. I etterkant undersøkte jeg hvert enkelt intervju nærmere og foretok noen dypere tolkninger av enkelte uttalelser. Deretter gjorde jeg noen kvantifiseringer over de ulike meningene som var knyttet til et fenomen. Delte svar opp i ulike kategorier hvor det var delte meninger.

1.3.9 Refleksjoner og det forskningsetiske

Det var mange tanker som satt igjen etter feltarbeidet var ferdig. Jeg hadde intervjuet flere mennesker, ikke bare flyktninger, men også personer som jobbet og hadde kontakt med flyktningene. Flyktningene ble intervjuet først, før jeg intervjuet de i kommunen. Dette hadde vist seg å være lurt, siden jeg da fikk mye informasjon om flyktningenes situasjon før jeg møtte de kommuneansatte.

Under intervjuene med flyktningene kom det frem mange forskjellige meninger. Noen temaer gikk selvsagt igjen, men det var ulike synspunkter. Flyktninggruppen jeg møtte og intervjuet var langt fra noen homogen gruppe. Det var store forskjeller mellom dem, de hadde alle sin egen bias, som de tolket livet ut ifra. De hadde ulike ambisjoner og mål de vil nå.

Under feltarbeidet merket jeg at flere brukte intervjuene til å dele ting de bar på. Mange sterke historier kom frem. Flere hadde barn og ektefeller de ikke hadde sett eller hørt fra på en rekke år. Atskillige hadde håp om familiegjenforening. Det var mye ensomhet blant flyktningene. I etterkant av intervjuene tenkte jeg at de kanskje hadde hatt en terapeutisk side. Steinar Kvale beskriver dette i ”Det kvalitative forskningsintervju”: En forskningsintervjuers evne til å lytte oppmerksomt kan i noen tilfeller skape et kvasiterapeutisk forhold. Hvis intervjuet berører sterke og personlige emner, kan det i enkelte tilfeller bringe til overflaten

¹⁷ Steinar Kvale, Det kvalitative forskningsintervju, (Gyldendal Norsk Forlag AS 2001, 1. utgave 1997, 7. opplag 2005) s. 135

dypere personlige problemer.¹⁸ Det at intervjuene var anonyme kan ha gitt en trygghetsfølelse, som igjen ga rom for å dele vanskelige tanker. Flere ganger opplevde jeg at flyktingene fortalte om personlige tanker og opplevelser i en mye større grad enn hva jeg hadde forventet. De jeg intervjuet ble mer ivrige med tiden, de fortalte mer og intervjuene ble lengre. Intervjuobjekter som hadde glemt sin avtale, tok kontakt for å lage nye avtaler. Jeg følte at flyktingene stolte på meg og nevnte dette til andre flyktninger som ikke hadde vært tilstedet når jeg lagde de første intervjuavtalene.

Det var nokk flere grunner til at mange av flyktingene var entusiastiske til å la seg intervju. Men en av grunnene, som flere av dem påpekte, er nokk mangelen på kontakt med etnisk norske. Flere av de unge jeg snakket med, klaget over få unge mennesker i kommunen. De fikk ikke venner på sin egen alder, det var vanskelig å forholde seg til dette. På den ene siden var jeg ung, på den andre siden var jeg der for å intervju og observere. Det kom aldri noen direkte antydning til at de ønsket å være venn min venn. Men at de ønsket å snakke og bli kjent med norske ungdommer kom klart frem.

Kapittel 2

Flyktninger i Hjelmeland kommune – bakgrunn

I dette kapittelet vil jeg gi litt bakgrunnsinformasjon om flyktninger i Hjelmeland kommune. Jeg har tatt utgangspunkt i samtaler med ansatte i kommunen og en statlig rapport fra Kommunal- og regionaldepartementet, rapporten er fra 2009. Rapporten presenterer arbeidet kommunen har gjort for å inkludere og integrere tilflyttere, deriblant flyktninger, i kommunen.

¹⁸ Det kvalitative forskningsintervju 2001 s. 98

2.1 Ressurspersoner

Ressurspersonene jeg intervjuet var kommunesjefen for helse og omsorg, flyktningkonsulenten i kommunen og lederen for Hjelmeland Frivilligsentral. Hovedmålet med disse intervjuene var å få forklaringer på utfordringer rundt integrering av flyktninger i Hjelmeland kommune. Noe av deres kunnskap og erfaringer kan også brukes her i bakgrunnskapittelet.

Hjelmeland kommune har gjort det bra på Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) sine vurderinger ifølge flyktningkonsulenten. IMDi måler etter hvor godt kommunene lykkes i å få flyktninger over i arbeid, eller videre skolegang. Kommunens ansvar for flyktninger ender etter fem år, de får tilskudd for flyktningene i denne perioden. I løpet av de årene ser de på hver enkelt person som flyktning. Personene får hjelp på ting som går på deres status som det. Når flyktningene er ferdige med introduksjonskurset, så må kommunen registrere antall norsk og samfunnskunnskap timer de har tatt, i noe som hetter Minoritetsspråklig ressursnettverk. De må også registrere en sluttårsak, altså hva de går over i, skolegang, arbeid, arbeidsløshet.

Forholdene for flyktninger i Hjelmeland kommune var varierende fra person til person. For de som ønsket et liv med mange av egne landsmenn, så var kanskje ikke Hjelmeland kommune det rette alternativet. Men for de som ønsket å komme ut i arbeid og ønsket å bli integrert blant andre nordmenn var kommunen et bra alternativ. Det var også et bra sted for familier som ønsket en rolig og trygg oppvekst for barna sine.

Kommunen opplevde utfordringer med flyktninger fra tid til annen. Når det kom forskjellige grupper mennesker, fra forskjellige land og kulturer kunne det noen ganger by på problemer. Det hadde forekommet utfordringer med at informasjonen som IMDi ga om flyktninger ikke alltid stemte. De kunne for eksempel få feil informasjon om hvilket utdanningsnivå flyktningene var på og familier de hadde. Det var heller ikke alltid opplysningene var kartlagt i asylmottaka som sendte flyktninger til kommunen.

2.3 Statlig rapport

I 2009 ga Kommunal- og regionaldepartementet (KRD) ut en rapport med tittelen ”Identifisering av prosjekter med formål om å få tilflyttere til å trives og bli værende på et sted”¹⁹. Rapporten skulle være til hjelp for distriktskommuner som opplever synkende folketall. Den skulle vise til motvirkende tiltak som skaper befolkningsvekst. Rapporten var bygget på en breddeundersøkelse blant kommuner i Norge. Der de ulike kommunene hadde svart på hvilke virkemidler de brukte for å inkludere tilflyttere. Rapporten tok også opp noen enkelte eksempler på kommuner som jobbet for inkludering av nye innbyggere, deriblant Hjelmeland kommune:

Det ble i rapporten nevnt at innvandring virket sentraliserende. Dette ble forklart med at innvandrere ofte hadde sterkere preferanser knyttet til det å bo sentralt. Flyktninger ble midlertidig plassert over hele landet, så de hadde en mindre virkning på sentraliseringen, i alle fall på kort sikt. De måtte gjennomføre et toårig introduksjonsprogram, dette var obligatorisk i den kommunen de bodde i. Men når introduksjonsprogrammet var ferdig, så flyttet mange av flyktningene til sentrale deler av landet.²⁰

Erfaringer tilsier at det ikke er nok å satse på nærings- og samfunnsutvikling uten å satse på å få folk til et område. Samtidig arbeides det aktivt med inkludering for å unngå at de som flytter til en kommune, flytter derifra etter kort tid. Utfordringene med integrering gjelder både for nordmenn og for innvandrere fra andre land. .
(Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009: s.15)

Rapporten fortalte at staten hadde lagt et godt grunnlag for kommunene når det gjaldt integrering og inkludering av flyktninger. Virkemidlene som ble nevnt var integreringstilskudd og tilskudd for opplæring i norsk og samfunnskunnskap. KRD påpekte at samarbeid mellom kommune, næringsliv og frivillig sektor var viktige i arbeidet for inkludering av flyktninger.²¹

¹⁹ Kommunal- og regionaldepartementet rapport ”Identifisering av prosjekter med formål om å få tilflyttere til å trives og bli værende på et sted” tilgjengelig på http://www.regjeringen.no/upload/KRD/Vedlegg/REGA/Forskning,%20utredninger%20og%20evalueringer%20fom%2008/Identifisering_tilflytterprosjekter.pdf besøkt 24.04.2012

²⁰ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.14

²¹ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.15

2.3.1 Utdrag fra rapporten om Hjelmeland kommune

Hjelmeland kommune har en målrettet innsats når det gjelder inkludering av nye tilflyttere. Spesielt flyktninger som blir bosatt i kommunen. Dette kommer frem i KRD sin rapport, som videre forklarer at hovedstrategien til kommunen, er å inkludere tilflyttere slik at de får muligheter for egen utvikling og kompetanseheving. Forhåpentligvis vil tilflytterne slå seg ned for godt i kommunen og bli en del av lokalsamfunnet med bolig og arbeid.²²

Hjelmeland kommune har slitt med negativ befolkningsvekst, i likhet med mange andre distriktkommuner. Kommunen har derfor ett sterkt ønske om å legge til rette for en økning i befolkningen. Det er ledige arbeidsstillinger i kommunen, men det er en mangel på arbeidskraft.²³

For kommunen er arbeidet med å motta, integrere og inkludere nye innbyggere svært viktig. Arbeidet er nedfelt i kommunens handlingsplan og budsjett er på ett overordnet nivå. Hjelmeland kommune legger også vekt på at det skal være personer med nødvendig kompetanse til enhver tid i forbindelse med at nye tilflyttere kommer. I spissen for dette står Nav, det er også ansatt en flyktningkonsulent til å arbeide med etablering og oppfølging av flyktninger. Flyktningkonsulenten er også bindeleddet til resten av kommunen, hun trenger et godt samarbeid med andre enheter for å lykkes i arbeidet med inkludering av nye tilflyttere, spesielt med tanke på flyktninger.²⁴

Hjelmeland kommune har et politisk vedtak på mottak av flyktninger som tilsvarer minst 2 % av kommunens innbyggertall. Kommunen har som fokus å tilby boliger til alle som kommer. De vil også møte eventuelle ønsker om tilrettelagte og tilpasset tilbud til enkelte. Flyktningene får i tillegg til det obligatoriske toårige introduksjonsprogrammet, en videre kartlegging og oppfølging i forhold til deres kompetanser og ressurser. Endemålet er at flyktningene til slutt skal meste språk og en jobb de trives med i lokalsamfunnet.²⁵

Inkluderingsarbeid i kommunen

Hjelmeland kommune har ett sterkt ønske om å skape en attraktiv kommune for unge, nye tilflyttere. Det er et spesielt fokus på inkludering av flyktninger og innvandrere. Hovedfokuset

²² Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.30

²³ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.30

²⁴ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.31

²⁵ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.31

er å få en positiv befolkningsvekst i Hjelmeland kommune. Det hviler et fellesansvar på kommunen når man tar imot flyktninger, og det er ønskelig å ta imot nye tilflyttere så lenge det finnes kapasitet. Kommunen ønsker å satse aktivt på integrering og trivsel, for at de nye innbyggerne skal bli værende.²⁶

Videre undermål for kommunens inkluderingsarbeid er å bosette og integrere flyktninger. Få alle ut i arbeid senest etter avsluttet obligatorisk introduksjonsprogram, eller i gang med utdanning. I rapporten forteller rådmannen at kommunen har kapasitet i form av areal, boliger, arbeidsplasser og plass i barnehager og skoler. Han sier at på mange måter står man i en positiv avhengighetsposisjon til hverandre. På den ene siden har du en kommune med kapasitet til å ta imot nye tilflyttere og som trenger det, på den andre siden tilflyttere som ønsker å bosette seg i kommunen og som har kompetanse og ressurser som kommunen trenger.²⁷

Det er viktig å ha boliger å tilby de flyktningene som kommer til kommunen. Det er ikke noe mangel på areal i Hjelmeland kommune, men kommunen har innsett viktigheten av å plassere flyktninger sentrumsnært. Kommunen bruker derfor midler på boligutbygging direkte rettet mot tilflyttere. Å bosette flyktninger sentrumsnært henger også sammen med transportmuligheter. De aller fleste flyktninger har ikke sertifikatet og må reise kollektivt. Dette er en utfordring i Hjelmeland kommune, det er svært begrensede muligheter for kollektive reiser slår rapporten fast.

Kommunen har gjort visse tiltak for å gjøre seg mer attraktiv, spesielt ovenfor unge flyktninger, den har tilbudt gratis førerkortundervisning og opplæring for de som måtte ønske det. Kommunen opplevde stor oppslutning på dette tiltaket. I rapporten så understrekes det av informanter fra kommunen, at dette tiltaket skal de fortsette med.²⁸

Et av de viktigste virkemidlene som trekkes frem av rådmannen, er muligheten for blant annet startlån til flyktningene hvor kommunen stiller seg bak som garantist og ansvarsinnehaver for lån i størrelsesorden 600 000 – 1 000 000 kroner. Dette har vært positivt for de 5 familier som har mottatt lån av denne typen som kom til kommunen som flyktninger, og alle bor fremdeles i kommunen. (Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009: s.33)

Kommunen har også gjort tiltak som skal bedre situasjonen for mødre. Det blir gitt garanti for barnehageplass og det er et fokus på at ”mor” ikke må være hjemme. Dette skal hjelpe kvinner, spesielt når det gjelder familiegenforening, hvor mor kommer i etterkant med barna.

²⁶ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.31

²⁷ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.32

²⁸ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.33

Hun skal ha mulighet til å følge obligatorisk språkundervisning, eventuelt annen språkopplæring om hun ikke har lovfestet krav på språkkurs.²⁹

Samarbeid med frivillige organisasjoner er et tiltak som kommunen har gjort for å få kontakt mellom kommune, lokalbefolkning og tilflyttere. Organisasjonen ”Frivillighetssentralen” blir nevnt i rapporten som ett eksempel på dette. En av aktivitetene som skal skape kontakt mellom mennesker i kommunen, av frivillighetssentralen, er International café. På denne kafeen møttes innbyggere uformelt, norske og utenlandske kommer sammen.³⁰

I tillegg vektlegges det at alle som har gått igjennom introduksjonsprogrammet enten har fått tilbud eller skaffet seg en jobb underveis, eller starter i jobb etter endt kurs. Dette er et resultat av uformelle bånd, samarbeid og felles forståelse hos næringslivet, som ser kompetanser og ressurser i den enkelte. (Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009: s.34)

Marine Harvest som er en stor arbeidsgiver i kommunen, påpeker at de vil ansette personer som er motiverte, og som har en kompetanse de ser de har behov for. Det spiller ingen rolle hvor man er fra. De setter allikevel krav om at man skal kunne norsk, eller gjennomføre språkkurs for at man skal få arbeide der. Marine Harvest er også villige til å være fleksible med arbeidstid og språkkurs, tilrettelegge for den enkelte.³¹

Det er også et godt samarbeid mellom Nav og et bemanningsbyrå, de ser på flyktningenes CV og kompetanse, for så å sjekke dette opp mot arbeidsplasser og ledige stillinger. Ikke bare i Hjelmeland kommune, men også nabokommuner blir undersøkt for mulige arbeidsplasser, som kan passe flyktningene. Dette blir ikke bare gjort for å hjelpe flyktningene inn på arbeidsmarkedet, det blir også gjort for å dekke behovet for arbeidskraft i Hjelmeland kommune og rundt.³²

Inkluderingsarbeidet i resten av kommunen, med spesielt fokus på lokalsamfunnet, har varierende resultater. Det fungerer bra for barn og barnefamilier. De blir automatisk inkludert i fritidsaktiviteter og andre sysler forbundet med skole. Men det kan være vanskelig å nå alle, uansett målgruppe av tilflyttere, konstaterer rapporten. Hjelmeland kommune har hatt suksess med ”bli kjent med Hjelmeland kommune aktiviteter”. Dette er en spesiell tilstelning for flyktninger som er nye i kommunen, den varierer i en uke. Her representerer alle ulike lag og foreninger seg for flyktningene. Det er også en del andre arrangementer for nyankomne

²⁹ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.33

³⁰ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.33

³¹ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.34

³² Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.34

flyktninger i kommunen, som museumsbesøk og bedriftsbesøk. Dette har vært positive arrangement, både for flyktningene, næringslivet og bedriftene som ble besøkt, hetter det i rapporten.³³

Utfordringer rundt sosial integrering

Det finnes en del utfordringer når det gjelder sosial integrering i Hjelmeland kommune. Frivillighetssentralen påpeker at deres arbeid ikke er godt nok kjent i kommunen. Og at de må arbeide hardere for å spre informasjon om alle kulturtilbudene som finnes. Hjelmeland kommune blir også stadig mer mangfoldig, lokalbefolkningen er mobil og det finnes en rekke ulike fritidsinteresser blant innbyggerne. Det har blitt et problem, for et lite lokalsamfunn som Hjelmeland, å opprettholde en god nok brede i kulturtilbudet.³⁴

Flyktningkonsulenten i kommunen viser til et annet problem, manglende språkkunnskaper. Dette er et hinder når det gjelder sosial integrering for nye bosatte flyktninger. Mange av de unge flyktningene som er bosatt i kommunen, reiser derfor til Stavanger i helgene, der er det et større internasjonalt miljø og kulturtilbud. Språkbarrierer og sosial integrering er noe som blir bekreftet som et problem også blant tilflytterne.³⁵

Suksesskriterier for inkluderingsarbeid

En del suksesskriterier fra Hjelmeland kommunes inkluderingsarbeid, blir lagt frem i den statlige rapporten. Kommunen har erfaringer med flyktninger og vet hva som er viktig for at inkluderingsarbeidet skal fungere.

Hjelmeland kommune har spesielt god erfaring med integrering av barnefamilier. Barna er det viktigste verktøyet når det gjelder integrering av barnefamilier, blir det sagt i rapporten. Det blir automatisk skapt et nettverk i forhold til skole, barnehage, venner og fritidsaktiviteter. Rådmannen forteller i rapporten, at det har også blitt iverksatt en del andre virkemidler for barnefamilier. For eksempel mulighet for boligkjøp gjennom Husbanken, førerkortundervisning og garanti for barnehageplass. Rådmannen forteller også at

³³ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.34

³⁴ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.34

³⁵ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.34

barnefamilier blir plassert sentrumsnært, slik at de har tilgang til alt de trenger og kan delta i fritidsaktiviteter som skjer i forbindelse med skole og idrettslag.³⁶

Arbeid, i tillegg til språk og muligheten til å lære språket på en arbeidsplass man trives på, er viktige kriterier for at man skal sikre trivsel og skape nettverk som bidrar til at man etablerer seg i kommunen. (Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009: s.35)

Det er en tett oppfølging av flyktninger i Hjelmeland kommune. Rådmannen og flyktningkonsulenten forklarer at man har lyktes med å få flyktninger ut i arbeid etter introduksjonsprogrammet, eller underveis. Grunnen til at man har lyktes er et godt samarbeid med lokalt næringsliv og offentlig sektor. Det har vært aktivt arbeid med å få rett person opp mot rett praksisplass.³⁷

Kapittel 3

Teori

I dette kapittelet presenterer jeg de viktigste teoretiske perspektivene jeg skal bruke i analysen av det empiriske materialet. Jeg vil særlig anvende teori knyttet til spørsmålet om integrering, interkulturell kommunikasjon, kultur og det norske samfunnet.

3.1 Integrering

Integrering blir brukt om å føye deler til en helhet eller enhet. I min oppgave skal det dreie seg om den sosiologiske bruken, der enheten er det norske samfunnet og bitene som skal føyes til er mennesker med røtter i ulike samfunn. Integrering vil i denne oppgaven være betegnelsen

³⁶ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.35

³⁷ Kommunal- og regionaldepartementet rapport 2009, s.35

på en sosial prosess som, på et eller annet nivå, føyer sammen ulike minoriteter og majoriteten til ”det norske samfunn”.³⁸

Det finnes ulike former for integrering, for å forstå hvilke måter flyktningene integreres har jeg tatt med en del teori på de ulike formene. For eksempel har man sosial integrering, at man blir integrert i samfunnet gjennom sosiale aktiviteter, at det skapes et nettverk av kontakter. Sosial integrering skjer blant annet gjennom møte med venner i ulike sosiale settinger.

Systematisk integrering er en annen form for integrering. Denne formen er den største i samfunnet og blir styrt av sosiale institusjoner som vedlikeholder seg selv. Disse institusjonene er kommuner, skoler, sosialkontorer. Institusjonene er ikke særlig avhengige av aktørene som inngår i dem.³⁹ De fleste i samfunnet er på en eller annen måte i kontakt med disse institusjonene. Det er også en tredje type integrering, kulturell integrering. Dette handler om å vite når man skal le av en vits. Ha kontroll på hva som går på kino, finne varene man trenger på supermarkedet osv.⁴⁰

Spør man etter sosial integrasjon eller kulturell integrasjon? Er det samhandling, organisering, venner og kolleger, møteplasser, slektskap og naboskap det spørres etter – eller er det begripelse av implisitt og eksplisitt kommunikasjon, evnen til å skille mellom *smalltalk* og formelle henvendelser, mestring av fjernkontrollen og netthandel, eller for den del identifikasjon med 17. mai og Henrik Wergeland, som er avgjørende med hensyn til en persons grad av integrasjon i samfunnet. (Samfunn 2010, s.78)

Flyktninger er forskjellige og kommer fra forskjellige kulturer. De ulike kulturelle bakgrunnene kan spille en rolle i integreringsprosessen når flyktningene ankommer Norge. I undersøkelsen ble det lagt merke til at noen av informantene var mer tilpasningsdyktige enn andre i det nye samfunnet. Ada Ingrid Engebriktsen og Øyvind Fuglerud har skrevet en bok med tittelen ”Kultur og generasjon”. Denne boken ser på to ulike grupper innvandrere som har kommet til Norge. Tamiler fra Sri Lanka og somaliere. Det er et fokus på disse to gruppene og begrepet ”integrering” blir diskutert. De to gruppene har hatt en ulik eksponering i norsk media og norsk offentlig debatt om integrering. Mens tamiliene blir sett på som godt integrerte og arbeidsomme folk, blir somaliene sett på som det motsatte. Det blir forsøkt å gi en forklaring på hvorfor det er forskjell mellom de to innvandrergruppene. For å gjøre dette så ser forfatterne på samfunn og kultur.

Det er ulike forventninger til innvandrere og forventningene varierer over tid. Det er

³⁸ Cora Alexa Døving, Integrering – Teori og empiri, (Pax Forlag A/S, Oslo 2009) s.9

³⁹ Thomas Hylland Eriksen, Samfunn (Universitetsforlaget 2010) s.70

⁴⁰ Samfunn 2010, s. 74

også viktig å forstå at den norske forventningen om hva det vil si å være veltilpasset, ikke nødvendigvis gjør noen mindre integrert, de vil bare være integrert på en annen måte.⁴¹ Det er forskjeller på de prosessene og tilhørighetsformene som knytter mennesker til sine omgivelser. Et av bokens budskap er at integrering tar tid, det vil være en fordel for det norske samfunnet om man innser det.⁴² For noen vil integreringsprosessen ta lenger tid en for andre.

3.2 Samfunn og kultur

Det norske samfunn og kultur bød på flere utfordringer i henhold til integrering. For å forklare utfordringene har jeg blant annet undersøkt arbeidet til Thomas Hylland Eriksen, professor i sosialantropologi. Mye av hans arbeid bygger på innvandreres møte og tolkning av det norske samfunn og kultur. Jeg har tatt for meg de emnene han belyser som kan være relevante for min oppgave, nordmenn, identitet, kultur, verdier og samfunn. Hylland Eriksens arbeid gir forklaringer på hvilke historiske og kulturelle omveltninger som har skapt den norske kulturen og væremåten.⁴³ Dette hjelper å forklare noen av fenomenene flyktningene opplevde i møte med den norske kulturen. Spesielt hvorfor så mange av flyktningene oppfattet nordmenn som kalde og innesluttete.

I det moderne Norge ser vi denne verdien, overført til en verdslig virkelighet, som trang til *selvstendighet*. Man skal klare seg selv, og man har rett til å *være for seg selv*. Andre steder i verden kan det oppleves som en straff å måtte være alene; i Norge velger vi det ofte selv. Mange av oss trenger å være alene noen timer hver dag for å føle oss vel. (Et langt kaldt land, s. 54)

Teori om det flerkulturelle samfunnet er brukt for å belyse situasjonen i Hjelmeland kommune, for eksempel hvilke kulturelle prosesser som skjer i kontakten mellom innvandrere og det norske samfunnet.⁴⁴ Hvordan det norske samfunnet stiller seg til fremmede kulturer og mennesker har vært nødvendig for å kunne forklare funn i undersøkelsen.

Flyktningene i undersøkelsen beskrev en del utfordringer rundt samfunnet i kommunen. Mangel på møteplasser for mennesker, lite sentrumsaktivitet, store avstander

⁴¹ Ada Ingrid Engebretsen og Øyvind Fuglerud, Kultur og generasjon – Tilpasningsprosesser blant somaliere og tamiler i Norge (Universitetsforlaget 2009) s.12

⁴² Kultur og generasjon 2009, s.13

⁴³ Thomas Hylland Eriksen, "Et langt kaldt land, nesten uten mennesker", Samfunnslære, (Universitetsforlaget AS 1998) s.3

⁴⁴ Thomas Hylland Eriksen og Torunn Arntsen Sørheim, Kulturforskjeller i praksis – Perspektiver på det flerkulturelle Norge (Gyldendal Norsk Forlag AS 2003, (Gyldendal Akademisk) 3. utgave, 1. opplag 2003)

mellom boligområder. Det er derfor tatt med teori som omhandler bygdesamfunn i Norge. Dette kan gi en forklaring på flyktingens utfordringer samt forklare samfunnsstrukturen i Hjelmeland kommune.

Familie

Teori om familie og hvordan familieinstitusjonen har en forskjellig rolle fra kultur til kultur har vært relevant for å kunne analysere en del utfordringer. Flere av flyktingene kom fra andre former for familie enn hva som er vanlig i Norge. Forklaringer på familiemønstre og samlivsformer i den asiatiske og afrikanske kulturer har blitt undersøkt. Spesielt teori som omhandler storfamilier, hvordan de er strukturert og hvordan de fungerer har vært viktig. Annen teori som er blitt brukt er tilknytning og kontakt flyktinger har familien i hjemlandet.⁴⁵ Flere av flyktingene hadde sterke familieband og opplevde situasjonen ved å være alene som vanskelig.

Interessen for andres familie er ikke bare en måte å hilse på, men viser også hvor sentralt familien står for mange innvandrere. Når unge og gamle med flykting- og innvandrerbakgrunn sier at ”familien betyr alt for meg”, betyr dette vanligvis ikke det samme som når våre norske naboer eller næringslivstopper kommer med den samme frasen. (Kulturforskjeller i praksis 2003, s.154)

3.3 Interkulturell kommunikasjon

Interkulturell kommunikasjon handler om hvordan man forstår mennesker med ulik kulturell bakgrunn. Faget er viktig for å kunne forstå hvordan mennesker med ulik kultur kan kommunisere og handle sammen. Interkulturell kommunikasjon er et verktøy for å bryte med barrierer som etnosentriske holdninger, stereotypi og verbale misforståelser, når man møter andre kulturer. Teori om interkulturell kommunikasjon har vært nyttig for meg under intervjuprosessen, men den vil også være viktig i analysen. Interkulturell kommunikasjon kan gi løsninger på eventuelle kommunikasjonsbarrierer som måtte finnes mellom flyktinger og etnisk norske i Hjelmeland kommune.

”An introduction to intercultural communication – identities in a global community”

⁴⁵ Kulturforskjeller i praksis 2003, s.154

av Fred E. Jandt⁴⁶, er en bok som gir mye teori på temaet interkulturell kommunikasjon. Ulike temaer blir tatt opp i teksten som forklarer mennesker i møte med ny kultur og hvordan de kan tilpasse seg. For eksempel hvordan å kommunisere i settinger som man ikke kjenner til. Effektivt kunne kommunisere med andre kulturer uten å bli stresset. Boken forklarer mye av forholdet mellom kulturer. At man må være klar over påvirkningen fra ens egen kultur har, spesielt når man er i kontakt med andre kulturer. Videre hvordan man ikke skal bli truet av mennesker med andre bakgrunner. Da kan man lettere øke kunnskaper om andre kulturer, å lære om normer og verdier som finnes i dem.

”Basic concepts of Intercultural communication. Selected readings.” av Milton J. Bennett forklarer hvordan mennesker som ikke deler en felles kultur kan forstå hverandre. Den prøver å finne ut hvilken type kommunikasjon man må ha i dagens pluralistiske samfunn. Og hvordan kan kommunikasjon bidra til å skape respekt og ikke bare toleranse for kulturelle forskjeller.⁴⁷ J. Bennett har utarbeidet en modell som viser forskjellige stadier i interkulturell kommunikasjon. Jeg ønsker bruke Milton J. Bennett sin teori i min analyse av flyktingenes møte med den norske kulturen og samfunnet i Hjelmeland kommune.

KAPITTEL 4

Resultat fra empirisk undersøkelse

Her vil jeg legge frem en oppsummering av de viktigste funnene jeg gjorde i min undersøkelse. Jeg har kategorisert funnene, for å øke oversiktligheten. Jeg vil starte med å gi en presentasjon av flyktingenes møte med Hjelmeland kommune. Videre vil jeg gjengi flyktingenes syn på miljøet og kontakten med de etnisk norske. Hvilke utfordringer møter flyktninger i Hjelmeland kommune? På dette spørsmålet har jeg tre temaer jeg ønsker å

⁴⁶ Fred E. Jandt, *An Introduction to Intercultural Communication – Identities in a Global Community* (California State University, San Bernadino: SAGE Publications, 2010) s. 81

⁴⁷ Milton J. Bennett, *Intercultural Communication. A Current Perspective*. “In Bennett, Milton J. (eds.) *Basic concepts of Intercultural communication. Selected readings*. (Yarmouth, CA: Intercultural Press, 1998) s.1

presentere: transport, arbeid og familie. Så vil jeg legge frem flyktningenes tanker og meninger om religion, kultur og fremtid i deres nye hjemland. Alle overordnede spørsmål og temaer bygger på spørsmål fra intervjuguiden.⁴⁸ Sitater gjengitt i dette kapitlet er merket med sted og dato for nedtegnelse. Alle intervjuer er gjort i Hjelmeland kommune, enten på Hjelmeland eller i Årdal.

4.1 Møte med Hjelmeland kommune

Det første spørsmålet jeg stilte i mine intervjuer var ”Hvordan var ditt første møte med Hjelmeland?”. De fleste svarene jeg fikk var i hovedsak positive, flyktningene var enige i at det hadde vært et godt møte med Hjelmeland kommune. En fortalte at det hadde vært vanskelig å flytte til en ny plass, men at det hadde vært folk som hjalp ham. Det hadde vært litt problemer i begynnelsen siden de ikke kjente plassen, men det gikk fint. Flere av flyktningene viste til personer som hadde gjort overgangen til Hjelmeland kommune lettere.

En flyktning fortalte om sitt møte med kommunen i 2009, som var veldig bra, hun hadde ankommet i juli og det hadde vært sommer og fint ute. Naturen ble nevnt som en bra side ved Hjelmeland kommune.

Det var for to år siden jeg kom til Hjelmeland. De sa til meg ”du skal bo i Årdal”, men jeg visste ingenting, ikke sant? De kjørte meg her til, opp til denne plassen hvor vi sitter nå. Så når jeg kikket ut, var det ikke ett menneske å se. Så neste dag sto jeg opp i 7-8 tiden om morgenen og spiste frokost. Etter det gikk jeg nedover til hovedveien og kikket meg rundt, jeg tenkte det var en fin plass. Men litt kjedelig, ikke så mye folk. (Flyktning, Årdal, Hjelmeland kommune, 11.08.11)

Et annet spørsmål som ble stilt var hvordan de følte boligforholdene var? Her var det en del ulike svar, men flesteparten av flyktningene var positive til forholdene. Flyktningene var raskt ute med å presisere om de bodde i Hjelmeland eller Årdal. Dette gjaldt spesielt flyktningene som var bosatt i Årdal, for dem var det viktig å påpeke at de ikke bodde på Hjelmeland. Videre på spørsmålet om husforhold, var det en flyktning som savnet foreldre fra samme land til å ta ansvar. Huset var bra, men det manglet en voksen autoritet. Det var ensomt å bo alene.

For en av flyktningene hadde det å bo i et stort hus, med to andre personer, vært problematisk. Hun ville bo alene, ikke sammen med andre. Hun likte ikke huset og syntes det var kjedelig og kaldt der. Hun hadde klaget på dette uten hell, men til slutt hadde hun fått hjelp av en kollega til å finne ett nytt sted å bo.

⁴⁸ Vedlegg 2. Intervjuguide

Det var forskjellige meninger om hvor boligene var lokalisert. En flyktning kunne klage over at det var vanskelig å komme seg til huset, at det var lang avstand fra hovedveien osv. Så kunne en annen flyktning fra samme bolig si at det gikk veldig bra å bo der, at han likte seg godt der på grunn av utsikten til sjøen og fjellene rundt. De fikk trent seg med turen opp til huset.

En negativ side ved boligforholdene var hvis huset ikke var tett. Det var et par flyktninger som syntes isolasjonen ikke var bra nok.

Nei det huset er jo, jeg kan ikke klage på det, men huset, det er veldig gammelt. Det heter jo faktisk "gamle pensjonatet". Det er et veldig gammelt og kaldt hus. Men samtidig er det et veldig stort hus. Jeg er vant med å bo der. Men egentlig liker jeg ikke det huset jeg bor i nå. Jeg prøver å finne noen andre hus. Men jeg klarer det ikke, finner ikke. Jeg har snakket med Nav og. De sier du kan finne hus på Hjelmeland området, dersom du ikke vil bo der. Men det går greit, jeg kan ikke klage. (Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 08.08.11)

4.2 Fordeler og ulemper for flyktninger i Hjelmeland kommune

De neste spørsmålene jeg stilte i intervjuene, gikk på hva flyktningene anså som fordeler og ulemper, ved livet i Hjelmeland kommune. For å unngå at det ble bare vektlagt den ene delen, stilte jeg spørsmålet to ganger. En gang med fokus på fordelene, en gang med fokus på ulempene.

For flere av flyktningene var det positive ved å bo i Hjelmeland kommune det rolige livet. Det var en fredelig tilværelse uten store problemer. En del påpekte at det var fordelaktig at det ikke var så mange mennesker i Hjelmeland kommune. At det kanskje var mer problemer i Stavanger på grunn av tettere befolkning. Andre så Hjelmeland kommune som en midlertidig plass å bo. Et bra sted å starte sitt liv i Norge, hvor de kunne ta norsk introduksjonskurs og lære om norsk samfunn og språk. For senere å reise til andre steder for jobb eller utdanning.

En av dem jeg intervjuet fortalte at han syntes det var veldig bra å bo på landsbygda. Han forklarte at det var avhengig av hvordan en hadde planlagt for fremtiden. Hvis en ville studere og hadde muligheten for å pendle, så var det best å bo på landsbygda. Han forsvarte dette med at på landsbygda hadde du mer tid til å jobbe med lekser. Videre forklarte han at hvis Stavanger hadde vært hans hjem, så ville han bli fristet til å gjøre andre ting enn lekser etter skoletid. Dette skyldtes de mange tilbudene som var i byen. Han la til at alle barn liker å

bo i byen, for der var det mer som skjedde. Men for hans egen del var Hjelmeland kommune best. Han var blitt vandt med å bo på Hjelmeland og trivdes godt der.

Det er lettere å bo på landet enn byen, du kan få billigere husleie. Spesielt for barn er det veldig bra. Jeg liker landet veldig godt, hvis jeg kan få jobb her, så vil jeg bo her. Jeg liker bedre landsbygda enn byen. For eksempel i Stavanger, så er husleien veldig dyr. Og på Hjelmeland er det litt billigere. Det er ikke så langt til Stavanger fra Hjelmeland.(Flyktning, Årdal, Hjelmeland kommune, 11.08.11)

Flyktningene kunne gi flere eksempler på ulemper de møtte i Hjelmeland kommune. Under dette spørsmålet kom det fram flere tema som jeg har kategorisert. Som utfordringer rundt arbeid, familie, miljø og transport. Disse temaene vil jeg presentere etter hvert.

En ulempe som kom meget klart frem var mangelen på tilbud etter skoletid og sosialisering. Det å bo i Hjelmeland kommune var for flere av flyktningene svært kjedelig. En gikk så langt som å si at han ble gal, etter klokken tre er det ingen folk ute forklarte han. Du ser ut, ingen folk, ingenting liv i gatene. En annen flyktning jeg intervjuet fortalte om ensomhet. Hun ble redd av å bo alene, her var hun uten foreldrene sine. Hun slet med dårlig søvn og vonde drømmer. Alt dette forsvant derimot når hun var i Stavanger eller Oslo. For henne var den beste medisinen mot ensomhet en tur til byen.

En annen flyktning som ble intervjuet forklarte at hun så ingen positive sider ved å bo i Hjelmeland kommune. For henne var tilværelsen i kommunen vanskelig, det var mye stress fortalte hun. Før hun kom til kommunen tenkte hun at dette var ett lite sted med få mennesker. Det var sikkert lett å få jobb og snakke med folk, men etter to år hadde hun verken venner eller arbeid. Hun hadde fått et svært negativt syn på livet i kommunen. Hun forklarte at det var få jobber i Hjelmeland, spesielt for innvandrere. Nesten hele dagen gikk med på å sitte alene, hun kjente ingen folk, hadde ingen å snakke med, kun de som arbeidet i kommunen. Det var vanskelig å bli bedre i norsk, når det ikke var noen å snakke norsk med.

Men mangelen er ikke bare sosialisering med den etnisk norske befolkningen. Det blir også nevnt i intervjuene at flyktningene selv har liten sosialisering seg imellom. En forteller at når skolen er over, så møter de ikke hverandre igjen. Alle går hjem hver til seg, for flere er det kun sosialisering igjennom undervisningen.

Denne kommunen er bra, alt her er bra. Jeg liker folkene som bor i denne kommunen. Men jeg er gift og jeg føler meg alene. Hvis jeg ikke hadde vært alene, hvis min mann hadde kommet her, så hadde jeg ikke følt meg alene. Jeg tenker mye på min mann og håper han kanskje kommer her snart. Derfor snakker jeg her alene. Men kommunen er veldig bra, jeg liker denne kommunen.(Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 08.08.11)

4.2.1 Miljø og kontakt med de etnisk norske

Jeg ville finne ut hvordan miljøet var for flyktningene i Hjelmeland. Hvordan følte de at lokalbefolkningen tok imot og behandlet dem?

Et par av de unge flyktningene jeg intervjuet var interesserte i fotball. Noen av dem hadde blitt medlemmer av den lokale fotballklubben, Hjelm IL. For de som var med var dette givende, det bidro til en mer variert hverdag. Men det ble også nevnt at det hadde vært dårlig kommunikasjon mellom fotballklubben og flyktningene. En fortalte at de hadde blitt ignorert når de ønsket å være med og trene. De hadde sendt meldinger til klubben og spurt om når treningene var, men hadde ikke fått noe svar. Kommunen hadde til slutt vært i dialog med fotballklubben og treningstidene ble plassert på internett.

De unge flyktningene var interesserte i å få kontakt med den etnisk norske ungdommen. Det var flere gutter i 20-årene blant dem jeg intervjuet. En av dem fortalte at de nå, i ett år, hadde tatt samme buss som elevene som reiste til Strand videregående skole. Men de hadde ikke fått noen form for kontakt eller venner blant de etnisk norske på bussen. Han som ble intervjuet forsto ikke hvordan de, ungdommene på bussen, tenkte. Hvorfor tok de ikke tok kontakt?

Flere av de unge beskrev Hjelmeland kommune som en grei plass å bo hvis du var rundt femti eller seksti år. Det var for lite etnisk norsk ungdom og for få sosiale aktiviteter konstaterte de.

Det er ikke mange unge mennesker her i Hjelmeland. De fleste er gamle, samfunnet gjør at du også føler deg som en gammel mann. Alle over atten år flytter, det er bare oss utlendinger som bor igjen her. Alle du ser er gamle, jeg blir også gammel mann her. (Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 08.08.11)

Flyktningene nevnte internasjonal kafé og friluftsturer som aktiviteter som opptok dem utenfor skoletid. Disse aktivitetene var arrangert av Hjelmeland frivilligsentral⁴⁹.

Flyktningene satte pris på disse aktivitetene, men de savnet oppslutning fra de etnisk norske. En del av dem jeg intervjuet følte det var for lite unge mennesker på aktivitetene, det var kun eldre og flyktninger som deltok.

Når de fikk beskjed om at det var kafé, så gikk de. Men det kom sjeldent nordmenn på kaféen, bare en eller to, fortalte de. Det var en generell enighet blant

⁴⁹ Hjelmeland Frivilligsentral; tilgjengelig på <https://www.hjelmeland.kommune.no/artikkel.aspx?MId1=800&AId=106> besøkt 04.04.2012

flyktningene, om at deres miljø i stor grad var knyttet til andre flyktninger og det norske introduksjonskurset.

Det negative (med å bo i Hjelmeland kommune red.anm.) må være den dårlige kontakten mellom flyktninger og lokalbefolkningen, det er ikke kontakt. Det er bare kontakt med de offentlige kontorer. Det er heller ikke mange aktiviteter. I helgene sitter vi mye alene hjemme. Hver helg går jeg bare hjem, låser døren og sitter der. Hvis jeg vil reise ut til Jørpeland eller Stavanger, hvordan kommer jeg meg da hjem? Ingen muligheter for å reise. For norske går det greit siden de har bil. De kan bruke tiden som det passer dem. Det er et stort problem og det er kjedelig. (Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 15.08.11)

I de aller fleste intervjuene ble kontakten mellom flyktningene og de etnisk norske beskrevet som vanskelig. Å komme i kontakt med etnisk norske i kommunen var ingen lett sak, nordmenn var ikke så åpne konkluderte flere av flyktningene. Noen var redde for at de etnisk norske har dannet seg ett negativt bilde av dem igjennom media. At de så på alle flyktninger som problemer. Flyktningene fryktet å bli dømt på grunnlag av handlinger gjort av andre enn dem selv. De ønsket et rolig liv med jobb og familie. Men de følte det var vanskelig å ytre sin sak, når det var ingen å ytre den til.

Flesteparten av flyktningene hadde vært ute i språkpraksis, dette innebar å jobbe et sted i kommunen og øve seg i den norske dagligtalen. Språkpraksisen var et konsept kommunen hadde ordnet for flyktningene. Gjennom intervjuene ble språkpraksisene hyppig nevnt når det kom til spørsmål om kontakt med de etnisk norske. De aller fleste flyktningene hadde positive erfaringer med praksisen, hvor de kunne være i samhandling med andre mennesker fra kommunen. De lærte seg å beherske norsk og ble bedre kjent med befolkningen.

Jeg fikk jobbe i Coop Prix butikken, så da fikk jeg snakke med folk, men bare i butikken. Det var bra, men på vei hjem og hjemme, er det ikke noe snakk med folk fra Hjelmeland. Da er det vanskeligere. (Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 10.08.11)

4.2.2 Kalde nordmenn

Selv om flyktningene erfarte dårlig kontakt med de etnisk norske og la frem flere eksempler på dette, så hadde de også en forklaring på problemet. Flere nevnte den norske kulturen som grunnlag for den dårlige kontakten. En jeg intervjuet hadde hele tiden, frem til han kom ut i språkpraksis, tenkt at de etnisk norske ikke likte flyktninger. At de ikke ønsket å snakke med

flyktninger, eller å ha noe med dem å gjøre. Men han fortalte at gjennom arbeidet ble han kjent med flere etnisk norske. Han fikk noen å snakke med og oppdaget at de etnisk norske ikke var negativt innstilte til flyktninger. Videre forklarte han at nordmenn var generelt kalde, de var vanskelige å komme i kontakt med. Han hadde også lagt merke til at nordmenn var kalde med hverandre. Men når du var i samtale med etnisk norske var det annerledes, da var de interesserte i å lytte, forklarte han. Grunnen til at nordmenn var kalde ble forklart med at de levde i en kald del av verden.

(Hvordan er det å være flyktning i Hjelmeland kommune? red.anm.) Jeg kan si generelt, jeg er ganske fornøyd med å bo i Hjelmeland kommune. Det er litt vanskelig å komme i kontakt med folk. Det gjelder ikke bare Hjelmeland, det gjelder nesten alle byer, eller alle fylker i Norge. Fordi denne måten som nordmenn lever på, er forskjellig fra hvordan jeg hadde det, der jeg bodde. Jeg synes nordmannen bor veldig kaldt, de er også veldig kalde med hverandre. Jeg synes det er greit, men det er veldig kaldt, men en blir vant med det. (Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 08.08.11)

Noen flyktninger valgte å gå lenger og si at det ikke var noen kjærighet mellom venner. Det var en mangel på gode følelser i Norge. En kunne se når noen var venner og likte hverandre, men det ble beskrevet som kaldt på overflaten. Flyktningene beskrev kommuniseringen i det offentlige rom, mellom nordmenn, som sjelden mer enn "hei" og "ha det".

Noen av flyktningene brukte samfunnet i sitt hjemland for å beskrive forskjellene til det norske samfunnet. En fortalte om sin oppvekst i Eritrea, Afrika. Han fortalte at han hadde vokst opp i samme type samfunnsstruktur som Hjelmeland, en liten landsby. Men de var mye mer sosiale der, det var god kontakt mellom innbyggerne. De var nødt til å være sosiale for å greie seg, forklarte han.

En annen fortalte at hvis en utlending kom til hans hjemland, så ville alle snakke med utlendingen. Alle vil være venn med ham og vite hvordan han har det. Og om det skulle være fest eller bryllup, så kunne de gå til utlendingen og invitere han. Hvis en utlending bodde i hans land i over ett år, så var han ikke en utlending lenger. Det var ikke noen utfordringer for personen som kom utenfra å få kontakt eller å bli inkludert. I Norge var det motsatt, det var den som kom utenfra som måtte oppsøke og ta kontakt. Nordmenn ville ikke hilse på og snakke med utlendinger.

Den beste måten å lære om Norge og den norske kulturen, var å få seg en norsk venn forklarte en av flyktningene. Både kommunikasjon og kulturforståelse ble bedre når man var i dialog med nordmenn. Hvis du ble venn med en så kunne du besøke han og se hvordan han levde. På den andre siden kunne også han besøke deg, å se hvordan du levde. Dette var den

rette måten å lære på forklarte flyktningen. Det var mye bedre å se og oppleve, enn bare å høre på forelesninger og lese.

På spørsmål om flyktningene noen gang føler seg behandlet annerledes enn etnisk norske, svarte de fleste nei. Kun et par sa de hadde opplevd situasjoner hvor de følte seg behandlet annerledes, men de var usikre på dette. Flyktningene fortalte at de i sin første tid i Hjelmeland kommune var tvilsomme på signalene fra de etnisk norske. Ting som kunne tolkes negativt, som lite kontakt og åpenhet, ble tolket negativt. Men med tiden hadde de fått en forståelse av at "slik er det bare".

4.2.3 Naboen og forskjellen mellom Hjelmeland og Årdal

Er det noen mennesker som har tatt bedre imot deg enn andre? På dette spørsmålet kom det flere positive svar fra flyktningene. De fortalte om folk som hadde hjulpet dem til rette. Gode naboer var det som gikk igjen i svarene. For flere flyktninger var naboen veldig god å ha og ble beskrevet som en venn. En av dem jeg intervjuet beskrev sin nabo som en pådriver, som motiverte henne til å gå alt på skolen. Hun fortalte at hvis noe var vanskelig så kunne hun snakke med naboen. Siden hun ikke hadde noen familie som kunne støtte henne, ble naboen en redning. Noen ganger kunne hun invitere naboen på besøk, andre ganger ble hun selv invitert. Når det var forskjellige høytider så kunne de komme sammen, snakke og spise. Av og til spiste de afrikansk mat, andre ganger norsk.

En annen flyktning fortalte at han hadde blitt plassert i et hus med en stor hage, men han hadde ikke noen gressklipper. Da hadde naboene kommet med en gressklipper som han kunne låne.

Hjelmeland og Årdal

En observasjon jeg gjorde under intervjuene med flyktningene var at de vektla forskjellig mellom de to stedene Hjelmeland og Årdal. Dette kom frem under spørsmålet om personer som hadde tatt bedre imot dem enn andre. Flyktningene som var plassert i Årdal understreket alltid at de bodde i Årdal. For dem var det et skille mellom de to stedene. De som bodde på Hjelmeland markerte ikke denne forskjellen. Jeg merket størst skille blant flyktningene som hadde vært bosatt i Årdal, for så senere å bli plassert på Hjelmeland.

En av flyktningene fortalte at hun bodde i Årdal og kom bare til Hjelmeland for å gå på skolen. Hun tenkte positivt om Årdal, for der var det folk som sa ”hei”, ”går det bra?”. Dette var ikke tilfellet på Hjelmeland sa hun. En annen flyktning fortalte at han bodde i Årdal og at han ble integrert der. Det var ikke noen problem å få kontakt i Årdal. Han fortalte at han traff mange hyggelige folk og de kom på besøk til ham. Flere ganger hadde han vært på Hjelmeland, men der hilste de ikke, de fleste gikk bare forbi. Han syntes det var forskjell på kulturen mellom Hjelmeland og Årdal.

Det er jo forskjellig fra en by, du har ikke de samme mulighetene. På landet er det ikke så mange mennesker, det er bra. Men det er best i Årdal, det er bedre enn Hjelmeland. I Årdal er det hyggelige mennesker, der hilser de. Jeg har bodd begge steder, i Årdal og på Hjelmeland. Men på Hjelmeland er menneskene ikke bra, de vil ikke hilse, de vil ikke ha kontakt med deg. Men i Årdal er det bra, der er de beste folkene. (Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 15.08.11).

Denne forskjellen mellom Hjelmeland og Årdal ble styrket gjennom intervjuprosessen. Flere eksempler ble gitt av flyktningene. Men det var mye av det samme som gikk igjen, at de hadde fått venner i Årdal, men slet med å få venner på Hjelmeland. For en av flyktningene var det et krav å få bo i Årdal, hvis han skulle fortsette å bo i Hjelmeland kommune.

I Årdal ble de spurt om å være med og spille volleyball eller fotball. Noen hadde fått skyss med bil når de trengte det. En jeg intervjuet fortalte om hvor glad han var i dugnad. Å være sammen med de andre innbyggerne i Årdal og utrette noe for fellesskapet.

Da jeg bodde i Årdal, var det en familie som jeg besøkte to ganger. De besøkte også meg en gang. Det var en til som var veldig grei der. Jeg bodde nesten ett år i Årdal, så der kjente jeg den familien, jeg kjente også andre der hvor jeg jobbet. De inviterte oss, så gikk jeg til dem, de var en veldig hyggelig familie. Når de traff meg igjen så sa de ”du må komme og besøke oss”, da blei jeg veldig glad. Men når jeg flyttet til Hjelmeland, så har jeg ikke møtt noen hyggelig familie. Jeg ble kjent med en del folk når jeg jobbet på omsorgssenteret, men vi har ikke så god kontakt nå. Det er bare ”hei” og ”ha det” når vi møter hverandre. (Flyktning Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 15.08.11)

4.3 utfordringer for flyktninger i Hjelmeland kommune

Foruten om å få kontakt med de etnisk norske, var det en del andre utfordringer som skapte bry hos flyktningene. Transport, arbeid og familie, var sider av livet forbundet med problematikk. Det var også en viss sammenheng å se mellom de ulike utfordringene.

4.3.1 Transportmuligheter

Spørsmål rundt transport skulle vise seg å være et emne som opptok de fleste jeg intervjuet. Flere av flyktningene tok opp utfordringer rundt transport tidlig og uoppfordret under intervjuene.

Flere av flyktningene opplevde den offentlige kommunikasjonen til og fra Hjelmeland kommune som svært begrenset. Det var buss- og båtforbindelser, men sjeldent og på ubeleilige tidspunkter, påpekte de. Skolen utelukket reisevirksomhet i ukedagene. Og i helgene var tilbudet på offentlig kommunikasjon enda mindre.

Flyktningene trengte bussforbindelser for å komme seg til Tau og ta ferje over til Stavanger. Siden det ikke gikk mange busser og transporttiden var lang, ble turene ut av kommunen kortvarige. Så kortvarige at det ikke var noe poeng å reise. For å få til en bytur ble den eneste muligheten å spørre folk i nærmiljøet om å bli kjørt eller hentet. Noe som ikke var så lett forklarte flyktningene. En av dem jeg intervjuet sa han forsto hvorfor det var så få busser, det var mangelen på passasjerer. Hvis det ble flere busser, så kjørte bussene uten passasjerer. Dette var fordi nordmenn sjeldent reiste med buss forklarte han.

Når det gjelder ulemper, er transport den største. Det er ikke så mye transport. Vi hadde en buss på lørdagene før, men den er nedlagt nå. Det er ingen buss på lørdagen klokken 09:00 til Tau, bussen går kun til Tau klokken 15:00. (Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 10.08.11).

Hvis du mistet bussen var du fanget, hadde du heller ingen venner du kunne reise til på Jørpeland å sove hos, hadde du store problemer, fortalte en av flyktningene. Da sitter du fast og må vurdere å sove over i venterommet på Tau kai.

En av flyktningene fortalte at han hadde fått telefoner fra urolige flyktninger som hadde mistet bussen hjem. Siden han var en av de få som hadde fått førerkort var han en redning. Han hadde gjort flere reiser til Tau for å hente hjem andre flyktninger.

Å få bilsertifikatet var ett stort mål for flyktningene i Hjelmeland kommune. Når jeg intervjuet dem sommeren 2011, var flere i gang med å ta førerkortet. Kun et par av flyktningene hadde fått det.

Å ta førerprøven var ikke lett, spesielt når du ikke hadde arbeid og inntekter. Kjørekskolene hadde høye priser for opplæringen, dette var et stort hinder forklarte flyktningene. Flere av dem hadde tatt grunnkurs med obligatorisk teori, men sto deretter fast. De hadde ikke penger til å betale for flere kjøretimer. En av flyktningene fortalte at hun begynte, men så ble det for dyrt. Siden hun ikke hadde jobb var det ingen inntekter å betale

kjøreskolen med.

Flyktningene hadde muligheten til å låne penger av kommunen, 20 000 kroner, som støtte til sertifikatet. Men som en av dem jeg intervjuet fortalte, så var det ikke nok. Når de ikke hadde de grunnleggende kjøreferdighetene, som å kunne starte bilen, gire og kløtsje, gikk mesteparten av lånet bare på å lære dette. Flyktningene savnet et tilbud for opplæring på det mest grunnleggende i kommunen.

Jeg har begynt, men jeg har avsluttet det. Jeg betalte nettopp 25 000 kroner som jeg lånte fra Hjelmeland kommune. Jeg vet ikke helt hvordan jeg har tenkt, det tar lang tid. Når jeg må reise til Stavanger, så bruker jeg først rundt 200 kroner på reisen. For ett år siden, betalte jeg nesten 9900 kroner. En time koster 630 kroner, en time varer i 45 minutter. Så jeg tenkte til slutt at jeg ga meg, det var masse stress. Jeg kom ingen vei, jeg begynte i april, men det var ingen fremgang. Jeg kan kjøre bil, jeg kjørte i Eritrea. Men jeg fikk aldri førerkortet. Her kjører jeg bare rundt og rundt. 45 minutter er ikke lenge, og det blir brukt 15 minutter på forklaring av hva du gjorde galt, eller hvor du skal kjøre i dag. Så det blir bare ca. 30 minutter kjøring på deg, det betyr ingenting. Det er også mye trafikk, så du står mye i ro. Jeg bare sluttet, det kostet for mye penger. (Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 15.08.11)

Et par av flyktningene fortalte at de hadde fått hjelp av naboen med kjøreopplæring. Den ene av dem fortalte om en mann han hadde blitt kjent med i Årdal, og som han hadde fått låne bilen av flere ganger. Både før og etter han tok førerkortet. Før han fikk førerkortet øvelseskjørte han sammen med mannen. Han hadde fått beskjed om at han bare måtte komme og spørre, så skulle han få låne bilen. For den unge flyktningen hadde dette vært til stort hjelp. Han var for alltid takknemlig mot denne mannen. Han poengterte hvor bra det var å få låne en bil, spesielt når du var ung og nettopp hadde fått førerkortet.

For de fleste av flyktningene jeg intervjuet var førerkortet utenfor rekkevidde. Det var en negativ sirkel å spore i det dem fortalte. Transport og arbeid var knyttet opp mot hverandre. For å få førerkortet trengte en arbeid, men en trengte også førerkortet for å arbeide. I en kommune med store avstander mellom arbeidsplasser og boliger, var transport nøkkelen til å inneha en jobb.

Det er bare buss noen ganger, jeg har syklet til og fra Årdal. Det tar rundt 90 minutter. Jeg fikk jobb som avløyser hos en bonde, hvordan kommer jeg meg fra Hjelmeland til Årdal? Jeg tar sykkeltenkte jeg. Men jeg blir veldig trøtt, hva skal jeg gjøre? Når jeg bodde i mitt land, Eritrea, så syklet jeg også. Men her er det mye bakker, det er forskjellen og det er et problem. (Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 15.08.11)

4.3.2 Arbeid

Det var ingen av flyktningene som ikke hadde ambisjoner om å komme seg ut i arbeid. De hadde alle et spesielt yrke som mål. Det var i tillegg stor variasjon på yrker de forskjellige ønsket seg: kommunearbeider, barnehageassistent, butikkmedarbeider, sivilingeniør, snekker, møbelsnekker, lege, it-arbeider, rørlegger, murer.

De unge jeg intervjuet ønsket å studere og få seg en utdanning. Noen hadde planene klare og skulle begynne på videregående skole etter endt introduksjonskurs. Andre var klare for universitet og høyskoler.

Det var en del som hadde begynt med blanke ark i Norge. De hadde ingen skole eller tidligere arbeidserfaring, noe som skyldtes forholdene i hjemlandet. Men det virket ikke som dette la noen demper på ønsket om å lykkes i Norge. Det var også de som hadde studert og var midt i et studium, før krisen inntraff. For dem var det viktig å få papirene på hva de hadde studert til Norge. På den måten kunne de få papirene sine godkjent av NOKUT⁵⁰, å gjenoppta de uferdige studiene.

Det var mye optimisme hos de unge flyktningene, hos de eldre var det mer frustrasjon. Grunnen til dette var at de ønsket å komme seg ut i arbeid raskest mulig. Når jeg intervjuet flyktningene i august 2011, hadde mange av dem sittet hjemme hele sommeren uten arbeid. En fortalte at de hadde vært elleve stykker som hadde gitt beskjed til kommunen og Nav, at de ønsket hjelp til å få jobb i sommermånedene. Istedenfor å sende svar til hver enkelt av dem, hadde kommunen sendt ett stort svar til alle søkerne. Hvor kommunen takket for at flyktningene hadde søkt, men at det dessverre ikke var noen jobb for dem.

De voksne hadde arbeidserfaring med ulike håndverk, men de hadde ikke nødvendige kursbeviser og utdanning til å få arbeid i Norge. For flere av flyktningene var ikke språk et problem. Men for noen var manglende norskkunnskaper det største problemet. Det var en del som følte at de ikke behersket det godt nok. På skolen leste og lærte de bokmål, men ute i samfunnet ble det brukt dialekt, dette skapte forvirring. Flyktningene var uansett fast innstilt på å mestre språket gjennom introduksjonskurset.

Jeg har bodd her i nesten to år, men hvis jeg for eksempel vil ta noen kurs. Jeg spurte for eksempel Nav, ”jeg ønsker å ta noen kurs, kan dere hjelpe meg?”. Jeg vet Hjelmeland er en liten by, lite bedrifter og slikt. Men jeg spurte dem, men de sa bare at jeg måtte finne det selv. Jeg måtte ta kurs gjennom ett lærested, men hvordan kunne jeg finne noe lærested når jeg ikke kjenner denne kommunen? Jeg spurte mange ganger, men jeg har ikke fått noe svar. Jeg har ingen beviser på arbeid. Jeg jobbet for

⁵⁰ Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen, NOKUT, <http://nokut.no/>; besøkt 12.04.12

eksempel på omsorgssenter i fjor, ca. en måned, som praksisplass. Da jeg skiftet til Teknisk Etat, så fikk jeg ingen papirer. Ingen attest på mitt arbeid, så jeg har ingenting å vise til når jeg søker jobb en annen plass. Noen spurte meg om jeg hadde jobbet før, eller om jeg hadde noen attest på tidligere arbeid, men det hadde jeg ikke. (Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 15.08.11)

Flere av flyktningene hadde et stort ønske om å jobbe hos Marine Harvest. Som er den store bedriften i Hjelmeland kommune. En av flyktningene fortalte at hun kjente andre fra sitt hjemland som jobbet der. Og hvis hun fikk seg jobb, så skulle de ordne med transport til og fra arbeidet. Hun påpekte at det ikke var så viktig med norske språkkunnskaper hos Marine Harvest. For hun hadde hørt om mange østeuropeere som jobbet der, og de snakket ikke norsk. Flere ganger hadde hun søkt om arbeid, snakket med Nav og bemanningsbyrået, men uten hell. Hun hadde fått beskjed om at hun bare måtte vente.

En annen jeg intervjuet hadde også vært i dialog med bemanningsbyrået om å få jobb hos Marine Harvest. Han satt igjen med inntrykket av at de ikke ansatte flyktninger fra Hjelmeland. I over ett år hadde han søkt, han hadde også vært hos bemanningsbyrået en rekke ganger. Han fortalte at hver gang tok de et bilde av ham. Dette forklarte bemanningsbyrået med at de bedre skulle huske han. Jeg spurte så om det var noen som tok kontakt etter han hadde søkt. På dette svarte han nei, han sa i tillegg at jeg kunne spørre alle flyktninger om dette, ingen ville si ja.

Men en av flyktningene hadde fått beskjed om at hun kunne få arbeid hos Marine Harvest. Det som var problemet hennes derimot, var at hun ikke hadde noen mulighet for å komme seg på jobb. Hun hadde ikke førerkortet, noe som gjorde at hun var nødt til å spørre andre om de kunne kjøre henne. Dette ble enda vanskeligere når det noen ganger var nattevakt, hvordan skulle hun da komme seg hjem igjen? Hun var oppgitt over hele situasjonen. Igjen kom avhengighetsforholdet mellom transport og arbeid fram.

4.3.3 Familieliv

Alle flyktningene jeg intervjuet var kommet til Norge alene, uten familie. Det var ett par som ikke hadde noen familie, eller ikke visste hvor familien var. Men flesteparten hadde familie, ektefeller og kjærester fra landet de hadde flyktet fra. Felles for dem var at alle ønsket gjenforening med familien. Det var mange som savnet å være sammen med familien. For flere hadde det ikke vært noen kontakt med familien på lang tid. Det var en rekke historier om ensomhet, siden de ikke hadde noen familie å snakke med. Spørsmål rundt familie ga mange

sterke historier. Flyktningene fortalte om familiemedlemmer som bodde i kriserammede områder. En av de afghanske flyktningene fortalte meg om søsknene hans som bodde i Iran og som var papirløse. Dette gjorde at de ikke kunne gå ut i byen eller på skole. De hadde ingen rettigheter i Iran, hvis de ble tatt ble de sendt tilbake til Afghanistan. De iranske myndighetene ville ikke gi dem noe statsborgerskap.

En annen fortalte at han og kona hadde rømt fra hjemlandet, men de hadde kommet fra hverandre. Kona hadde reist tilbake til hjemlandet og der hadde hun blitt arrestert. Nå hadde han ikke hørt noe fra henne på lenge. Han hadde kun kontakt med søsteren. Han kunne ikke reise tilbake til hjemlandet på grunn av at de ikke ga ham noe pass. Han hadde ventet i syv år på legitimasjon fra hjemlandet. Siden han var papirløs, kunne han ikke forlate Norge for å hjelpe kona si.

Mange ville ut i arbeid, slik at de kunne tjene penger og hjelpe familien i hjemlandet. Dette var deres ansvar siden de hadde kommet seg ut av krisen, følte de. Det skapte stress når de ikke fikk arbeid, da kunne de heller ikke sende penger hjem til familien. Flere jobbet aktivt og var i kontakt med UDI, for å få sine familiemedlemmer til Norge. Men dette var en vanskelig og tidskrevende prosess. Noen hadde sittet flere år på mottak, før de hadde blitt plassert i en kommune og kunne påbegynne introduksjonskurset. Det var kun en av dem jeg intervjuet som hadde fått familiegjenforening.

På Hjelmeland, når jeg er alene er jeg alltid redd. Jeg har gått til legen og spurt. Jeg tenker mye på om min mann kommer eller ikke. Kanskje kommer det noen forandringer, kanskje kommer det en jobb. Nå har jeg vært her i ett år, ingenting har skjedd. Jeg tenker mye på om dette året blir det samme som i fjor. (Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 08.08.11)

Noen av flyktningene hadde familiemedlemmer andre steder i Norge. De besøkte familiemedlemmene når de hadde muligheten. Dette var ikke så ofte, siden avstandene kunne være store og reisetiden dermed lang. Men de fortalte at det var bra å ha noen som man kunne ringe til og snakke med. En av flyktningene fortalte at hun tok turer til Fredrikstad for å besøke sin tante og onkel. Men dette fikk hun kun til i sommerferien, de andre feriene var for korte for en slik tur.

For de flyktningene som ikke hadde noen familie i Norge, hadde møter med andre flyktninger på mottak, blitt en løsning. En fortalte at han hadde møtt en rekke andre unge menn fra Afghanistan, på sin vei til Norge, men også i Norge. Han hadde uvekslet kontaktinformasjon med disse, slik at de kunne holde kontakten også etter at de fikk seg ulike

plasser å bo. På mottak bor du tett på andre i samme situasjon som deg selv. Dette skaper ofte gode vennskap og relasjoner forklarte han.

4.4 Flyktningenes tanker om religion og kultur

I intervjuene hadde jeg en del spørsmål om religion og kultur. Jeg ønsket å finne ut hvordan flyktningene opplevde disse elementene på den norske landsbygda. Følte de at forholdene lå til rette for å utøve sin religion i Hjelmeland kommune, eller var dette problematisk? Var det noe de savnet fra sin kultur, som ikke var representert i kommunen?

4.4.1 Religion

Det var flere forskjellige trosretninger representert blant flyktningene. For eksempel sjiamuslimer, protestantisk kristne, ortodokse kristne og koptisk kristne. Hvordan føler du forholdene ligger til rette for deg å utøve din religion i Hjelmeland kommune? Var mitt første spørsmål angående temaet. Alle svarte at det ikke var noen problem å praktisere sin tro. Men det en viss forskjell på svarene mellom muslimer og kristne. Det virket som spørsmålet ble tolket forskjellig. Flere av muslimene gikk i en forsvarsposisjon, der de understreket at det ikke var noe problem, at det var religionsfrihet i Norge. Det var ingen som kunne tvinge deg til å tro noe som helst. Noen av muslimene virket også litt avfeieende på spørsmålet. De svarte kontant at det ikke var noen problem og gikk ikke nærmere inn på spørsmålet.

Flyktningene som tilhørte kristne trosretninger var mer åpne til spørsmålet. De startet som oftest med å presisere at de var kristne, og derfor var det ikke noen problemer. Det var kirker i kommunen de kunne gå til, det eneste som var litt ubeleilig var åpningstidene. Kirkene i kommunen hadde oftest bare søndagsåpent. Ett par av flyktningene fortalte at de også benyttet seg av tilbud fra bedehusene i kommunen. Noen reiste til Stavanger og så videre til Tananger, hvor det var en ortodoks eritreisk menighet.

Jeg er kristen ortodoks, vi har kirke her i Hjelmeland kommune, men ingen prest. Kirken er ikke alltid åpen. Jeg liker å gå i kirken, så jeg går hver søndag. Av og til har jeg, på lørdager, reist med buss til Stavanger. Og gått i afrikansk kirke, sånn eritreansk kirke. Så av og til reiser jeg til venner, og sover hos dem. Og på søndagen, så går vi i kirken, så det er ikke noe problem for oss. (Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 10.08.11)

Jeg stilte videre spørsmål om det i henhold til sin religion, var noe flyktingene savnet i Hjelmeland kommune. Men svarene jeg fikk var veldig beskjedne. En av de muslimske flyktingene sa han savnet å høre på musikk og taler fra moské, men han hadde løst dette gjennom å bruke pc. Det ble stilt ett oppfølgingsspørsmål til dem som var muslimer, om hvordan tilbudet om bønnerom var i kommunen. De fleste svarte at det ikke var noe bønnerom, men dette var ikke noe problem, de kunne be hjemme. Kun en svarte at han kunne tenke seg et stille rom for å be. Det virket som om muslimene var redde for at deres religion skulle være til bry, de var veldig ydmyke.

Vi har ikke noe sted her i kommunen, som moské eller noe. Vi ber bare hjemme. Moské er det samme for muslim, som kirke for kristne. Kanskje hvis det hadde vært noen moské i Hjelmeland, så hadde jeg gått, men det er ikke noe problem. (Flykting, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 08.08.11)

Ett oppfølgingsspørsmål ble også stilt til de som var kristne blant flyktingene. Om hvordan tilbudet på gudstjenester etter deres kristne tradisjon var. Her var det flere som nevnte menigheter i byen, men de fikk ikke deltatt like mye som de ønsket. Grunnen til dette var transport. Flyktingene som var protestantiske kristne hadde tilbud i kommunen, men hyppigheten av gudstjenester var lav forklarte de. En av flyktingene fortalte meg at hun var aktiv kristen, hun hadde for vane å delta i flere gudstjenester enn bare på søndager. Siden det var så få gudstjenester i kommunen hadde hun begynt å bruke internett som en erstatning,

4.4.2 Kultur

Det første spørsmålet om kultur var om flyktingene savnet noe. Her var svarene forskjellige, noen sa de ikke savnet noe, hos andre var savnet stort. Også ulike forhold ble nevnt, noen savnet høytider, andre slektstreff, andre igjen mat. Det sosiale livet ble tatt opp en del ganger, det var flere som savnet dette. Mange kom fra kulturer med store sosiale tradisjoner. For eksempel var det en som fortalte at han savnet bryllupene i sitt hjemland, da invitertes rundt tusen personer. Det ble arrangert en stor folkefest hver gang noen giftet seg.

Andre savnet å stå opp om morgenen, gå ut på veien og være midt i en folkemengde. At de kunne sitte utenfor hjemmet sitt og hilse på folk en hel morgen.

En del av flyktingene la størst vekt på savnet av matkulturen i sitt hjemland. Det var ikke så lett å få tak i matvarer fra sin kultur i Hjelmeland kommune. Det var matvarer som brød, kjøtt, kaffe og frukter, som ble etterlyst. Dette savnet hadde blitt løst på forskjellige

måter. Noen hadde slektninger i hjemlandet som bakte brød, eller kjøpte inn kaffe, og sendte det med posten til dem. Andre hadde funnet forskjellige butikker i Stavanger, som hadde spesialisert seg på for eksempel arabisk matkultur. Det var også dem som hadde kjøpt inn råvarer og gjenskapt mat fra hjemlandet sitt. Tilbudet på ferske grønnsaker langs veiene i Hjelmeland kommune, ble nevnt som noe positivt. Flere bønder selger egg, gulrøtter, poteter og lignende fra gårdene sine. Flyktningene fortalte at de kjøpte ferske råvarer og at dette var noe de var vant til fra sin egen kultur.

Jeg lurte på hvordan flyktningene tolket og forsto den norske kulturen. Var det vanskelig for dem å leve med den? Flere mente at de ikke var i stand til å gi et godt nok svar på dette spørsmålet. De hadde ikke vært i Norge lenge nok til å forstå den norske kulturen, forklarte de. Det var ingen som hadde opplevd noen problemer med kulturen, men den kunne til tider tolkes som usosial.

Ja, det er jo stor forskjell på min kultur og den kulturen som er her. Det er forskjell på årstidene, menneskene, mat. Hvis du vett om Afrika? Når du spiser i Afrika, så må du spise sammen. Når noen i Norge kjøper mat, så forsvinner de straks etterpå. Også når du går på buss i Norge, så sitter alle langt ifra hverandre. Hvis det er lite folk på bussen, så sitter de ikke sammen. Det er veldig stor forskjell fra den afrikanske kultur. Spesielt på det sosiale livet. Nordmannen vil være alene, men jeg liker ikke å være alene. Jeg ønsker å oppleve Norge sammen med nordmannen, men de vil bare være alene. (Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 15.08.11).

Flyktningene syntet det var en del sider ved kulturen som var spesielle. En av de unge jeg intervjuet, synes det var merkelig at barn flyttet hjemmefra og bodde alene når de var rundt atten år gamle. Dette var ikke tilfellet i hans hjemland, hvor barna bodde med foreldrene og besteforeldrene i samme hus. Når barna var unge, hjalp foreldrene barna. Og når foreldrene ble gamle, hjalp ungene foreldrene. Det var også spesielt med eldre familiemedlemmer, at familien ikke tok hånd om dem, og heller sendte sine eldre på omsorgssenter.

Flyktningene hadde også bitt seg merke i nordmenn sin glede for kaffe. De forsto at det var mye sosialt knyttet til kaffedrikkingen blant nordmenn. Det å slå av en samtale, over en kopp kaffe, var en dagligdags og svært normal ting. Når flyktningene var på forskjellige arenaer, på besøk eller på ett arrangement, så ble de alltid tilbudt kaffe. Drikken som har som hovedmål å kvikke opp mennesker, fungerte også som ett grunnlag for sosialt samvær blant nordmenn, konkluderte en av flyktningene. Nordmenn drikker kaffe til frokost, til middag, til kveldsmat, og også uten om disse måltidene, fortalte en annen.

Flyktningene hadde flere positive ting å si om den norske kulturen. Det som ble satt høyest var ytringsfriheten. At hvis noe plaget deg, så kunne du si det, uten å bli straffet. Men

det var også andre ting som flyktningene syntes var bra. De hadde for eksempel vært med på fjellturer, som hadde blitt arrangert av frivilligsentralen i Hjelmeland kommune. Flyktningene likte godt nordmenns entusiasme for å gå i skog og hei. På disse arrangerte turene fikk de også kontakt med etnisk norske, fortalte de. En jeg intervjuet syntes det var bra med all lojaliteten blant menneskene som bodde i kommunen. Det var ingen politi å se, folk stolte på hverandre. Et par av de kvinnelige flyktningene syntes bunadene, som ble brukt på Norges nasjonaldag, var flotte. Det var ei som fortalte at hun ønsket seg en slik bunad. En annen sa at han hadde fått en kjærlighet til hvitost og sursild, etter at han kom til Norge.

4.5 Flyktningenes syn på integrasjon

Er det lettere eller vanskeligere å lære om Norge når man bor på landsbygda? Hvor blir man raskest og best integrert, - på landsbygda eller i byene?

På spørsmålene som omhandlet integrering, kunne svarene deles opp i tre ulike meningsgrupper. Den første gruppen var de som syntes det var vanskelig å bli integrert når de bodde på landsbygda. Den andre gruppen var de som tenkte det var lettere å bli integrert på landsbygda enn i byene. Den tredje og siste gruppen, var de som hadde ett blandet syn, at det både var positive og negative sider ved begge steder.

Den første meningsgruppen jeg vil presentere er de som følte det var vanskelig å integreres og å lære om norsk kultur på landsbygda. Denne gruppen hadde flere argumenter for hvorfor det var vanskelig. Men det fantes en kjerne i det de fortalte; det var vanskelig å bli integrert når en ikke var i kontakt med lokalbefolkningen, de etnisk norske. En av meningene til denne gruppen var at det som de lærte på skolen om kultur og samfunn, ikke var så nyttig, på grunn av den dårlige kontakten. I samfunnet fikk man ikke muligheten til å prøve ut det man hadde lært. For å kunne integreres og lære om norsk kultur, måtte man få ta del i den.

Spesielt for den første gruppen var at de stilte seg svært positive til bylivet. De forklarte at siden det var mer folk i byene, så var det større muligheter for å komme i kontakt med folk. I byene var folk også mer pratsomme, hadde de fått inntrykk av. Det er flere nasjonaliteter representert i byer, og de som bor der er vant med alle slags mennesker, forklarte en av flyktningene i denne meningsgruppen. En annen positiv side ved byene, var kulturtilbudet, det var større, man kunne gå ut på restaurant, kino, bar. Man kjedet seg ikke når man bodde i byene, men det gjorde man på landsbygda. Det var flere som hadde fått seg venner i Stavanger, og vennene lokket på dem, sa at de måtte komme til byen og bo der.

I by? I byen er det mye mer mennesker, det er mye mer nordmenn også. Det er mennesker fra hele verden der. Så det er ikke noe problem der. Men her er det noen som ikke har sett flyktninger før. Når vi treffer folk og hilser ”hei”, så vil noen si ”hei” tilbake, mens andre blir redde og trekker seg bort. Det er kanskje kulturen her, men jeg vet ikke.(Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 11.08.11)

Den andre meningsgruppen representerer flyktningene som syntes det var lett å lære om Norge og å bli integrert på landsbygda. Mens mye folk hadde en positiv betydning for den første gruppen, var dette noe negativt for den andre gruppen. I storbyene var det lett å bli glemte ble jeg forklart, det var ingen som kikket to ganger på deg. På landsbygda ble nye mennesker lagt merke til med en gang, enten de var flyktninger, etnisk norske eller turister. Folk var nysgjerrige når det kom nye innbyggere, i byene ble de ikke lagt merke til. Flyktningene i denne meningsgruppen forklarte at oppfølgingen de fikk var bedre på landsbygda, og dermed var også integreringen bedre. Til tross for at det ikke alltid var like lett å komme i kontakt med norske, var det i alle fall lettere på landsbygda enn i byene. Folk på landsbygda kjenner hverandre, de kan være hyggelige mot hverandre og en som er ny, forklarte en av flyktningene.

Åja, ja du vett, Hjelmeland er en veldig stor plass egentlig, med veldig få folk. Sånn ca. 3000 innbyggere. Du vett vi har et slikt kontor her, som heter flyktningkontoret, de gir bra hjelp til oss. Jeg har gode venner i Oslo, Stavanger, og de snakker alltid om hvordan det er i deres kommuner. De sier det er veldig vanskelig der, for når du har avtale med flyktningkontoret eller Nav der, så må du vente i to-tre måneder. I Oslo er det slik, men i Hjelmeland har vi ikke slike problem. Når jeg trenger hjelp, eller vil snakke med Nav-kontoret eller flyktningkontoret, så får jeg hjelp med en gang.(Flyktning, Årdal, Hjelmeland kommune, 11.08.11)

En av flyktningene jeg intervjuet forklarte at i storbyene var de mer moderne, de hadde glemt mye av den gamle kulturen. Det var lettere å lære om norsk kultur på landsbygda. Han forklarte videre at i Hjelmeland var det kontakt med nordmenn. Flyktningene ble invitert til ulike kulturelle arrangement, fjellturer, juleball, påskeball, dugnader. Han hadde spurt venner i Oslo, om hvordan kontakten med de etnisk norske var, og hadde fått til svar at den var minimal. Det var lettere i Oslo å finne folk fra sitt eget hjemland å være sammen med. Han syntes derfor, med tanke på å lære om norsk kultur og å bli integrert, at det var bedre å bo på landsbygda.

Flyktningene i den tredje meningsgruppen hadde delte meninger, de ga mer reflekterte svar på spørsmålene om integrering. De overveide og la frem positive og negative sider ved å være flyktning, både på landsbygda og i byene. Disse ulike sidene er representert i de første to gruppene. Men det er viktig og ta med denne gruppen, for å vise at det var et nyansert syn på integrering blant flyktningene. I den tredje gruppen var det en holdning som tilsa at man gjør

det beste med det man har. Hvis du skal lære så er det opp til deg selv, du kan lære både på landsbygda og i byene. En av flyktningene forklarte at det var lettere å lære om norsk kultur, og å bli integrert på landsbygda, men dette skyldtes at det ikke fantes andre kulturelle tilbud.

Jeg tror det avhenger av deg selv, hvordan du lever, hvordan du planlegger fremtiden din. Det er ikke opp til regjering, nordmenn og slike ting. Når du får lov å bo i ett land, da er det ditt ansvar å planlegge om fremtiden din og lære. Det er som jeg sa, opp til deg selv. (Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 08.08.11)

4.6 Flyktningenes fremtidsutsikter

Jeg avsluttet mine intervjuer med å spørre flyktningene om deres framtidsutsikter, hadde noen av dem tenkt å fortsette å bo i Hjelmeland kommune? Og hva ville gjøre livet i Norge perfekt for dem?

De fleste flyktningene kunne tenke seg å bo i Hjelmeland kommune i fremtiden. I alle fall i den nærmeste fremtiden. Men det var ulike forutsetninger for dette. Det var en god del svar som ”jeg kan godt bo i Hjelmeland kommune i fremtiden, hvis...”. Hos noen av flyktningene var ”hvis” etterfulgt av jobb, for andre familiejenforening, eller transport og utdanning.

Flere av de unge flyktningene hadde planer om å gå på videregående skole, etter introduksjonskurset var ferdig. Og de ville fortsette å bo i Hjelmeland kommune noen år til. Dette lot seg gjøre siden Strand videregående var lokalisert på Tau, og at det gikk skolebusser til og fra Hjelmeland, forklarte de. Men de var klare på at hvis de lyktes med sin videregående utdanning, så ville de flytte til storbyer. I storbyene var det ett større arbeidsmarked, det var også muligheter for å gå på universiteter og høyskoler. Blant de unge mennene var det mange som hadde ett klart mål for fremtiden, få seg en god utdanning.

Ja, jeg tenkte at vi går på norskundervisning på Hjelmeland nå, ikke sant? Når vi kan snakke god norsk, så må jeg flytte til Stavanger, Oslo eller ... ja. Jeg tenker på utdanning først, så etter det vil jeg finne meg en jobb. Til slutt, så har jeg gode venner i Stavanger, Oslo og i Bergen. Så det er litt bedre for meg. (Flyktning, Årdal, Hjelmeland kommune, 11.08.11)

De voksne flyktningene hadde ulike tanker om fremtiden. Det var usikkert om de ville fortsette å bo i Hjelmeland kommune. For flere av dem var det arbeidsmarkedet som bestemte. Fikk de ingen jobber, kunne de ikke fortsette å bo i kommunen. Det var også en del som håpet på familiejenforening. Å bo i Hjelmeland kommune var ikke noe problem, hvis de

fikk seg en jobb og at familien kom. Det var ikke mye forskjell på svarene hos kvinnene og mennene. Men en kunne få inntrykk av at kvinnene, til en viss grad, la mer vekt på å få seg familie. Mens mennene la mer vekt på å få seg jobb.

Ja, hvis jeg får jobb så kan jeg bo her. Jeg vil ikke flytte, men jeg trenger arbeid. Jeg vil ikke bare få hjelp gjennom penger, jeg vil greie meg selv. Ha ansvar selv. Jeg tror ikke det er så mye hjelp gjennom å gi støtte, det er viktigere med jobb. (Flyktning, Hjelmeland, Hjelmeland kommune, 11.08.11)

Hva vil gjøre livet i Norge nærmest perfekt for deg? Dette var mitt avsluttende spørsmål, svarene jeg fikk var ikke lange. Det var noen ganske elementære ting som ville gjøre livene deres perfekte. Flyktningene ønsket seg en jobb, et sted å bo og en familie. De unge la til at de ønsket seg en god utdanning. Det var også en del som nevnte det å kunne skrive og lese godt norsk. En av flyktningene jeg intervjuet svarte kun ”Wow, vett du hva? Norge har gjort det perfekt for meg”, på spørsmålet. Det var ingen av flyktningene som utdypet noe mer, arbeid, familie, jobb og utdanning, gikk igjen i alle svarene.

Kapitel 5

Analyse

I dette kapitlet vil jeg analysere de viktigste utfordringer som flyktningene i Hjelmeland kommune opplever i forhold til det å bli integrert i lokalsamfunnet. Analysen vil først og fremst ta for seg ulike utfordring og ulike problemer knyttet til infrastruktur, kulturmøter, kultursjokk og sosial isolasjon. Noen av utfordringene vil også flyktningene møte i byene, det går på generelle problemer knyttet til kulturmøter.

5.1 Transport og offentlig kommunikasjon

Transport ble sett på som en av de største utfordringene ved å bo i Hjelmeland kommune for flyktningene. Dette skyldtes at de fleste av dem ikke hadde førerkort og bil. Det er også svært lite offentlig kommunikasjon i kommunen og ut av kommunen. Problemer som oppstår på grunn av de manglende transportmulighetene er flere. Flyktningene i undersøkelsen følte seg til tider fastlåst i kommunen, mangel på transport gjorde at mange ble sittende hjemme.

Det var i tillegg vanskelig å få seg jobb, når en ikke hadde mulighet til å nå arbeidsplassen. Å reise ut av kommunen, til Stavanger eller Jørpeland, for å handle eller treffe venner, var også et problem.

I Hjelmeland kommune blir mobiliteten til en person kraftig innskrenket hvis en ikke har transportmuligheter. Med sine 1 092 kvadratkilometer er kommunen nest størst i Rogaland.⁵¹ Dette merkes innad i kommunen. Når en kommer utenfor de tettbebygde stedene, er avstanden stor mellom husene. Siden de fleste flyktningene ikke hadde sertifikat, ble de plassert sentrumsnært av kommunen. På denne måten skulle de ha gåavstand til flere fasiliteter, som butikker, idrettshall eller kafé. Men det oppstod fremdeles problemer når en ikke hadde transportmuligheter. Det var ikke lett å besøke venner og kjente som bodde andre steder i kommunen. Et annet problem var at flere av bedriftene i kommunen var lokalisert utenfor sentrum.

Offentlig kommunikasjon

Det var ikke noe stort tilbud på offentlig kommunikasjon i Hjelmeland kommune. Dermed var det ikke mye kompensasjon for manglende førerkort og bil. Som flyktningene nevnte i undersøkelsen, så kolliderte også de få bussrutene som var med skolen deres. Og i helgene var tilbudet ytterligere innskrenket. Mangelen på offentlig kommunikasjon er noe alle i Hjelmeland kommune kjenner til og har blitt vant med. De fleste ungdommer, som blir i kommunen etter ungdomskolen, er raske med å ta moped eller traktor sertifikatet. Det minimale tilbudet på offentlig kommunikasjon blir oppfattet som normalt. Men for flyktningene var situasjonen ny og de opplevde det dårlige tilbudet på kollektiv transport som svært hemmende.

⁵¹ Fakta om Hjelmeland kommune, tilgjengelig på <https://www.hjelmeland.kommune.no/artikkel.aspx?MId1=900&AId=1218>, besøkt 03.05.12

I undersøkelsen kom det frem at noen av flyktingene hadde hatt et ønske om å få jobbe om sommeren, men dette hadde det ikke blitt noe av. Det var i tillegg vanskeligere å komme seg rundt for generelle ting, som å besøke venner eller å ta en bytur om sommerne.

Det store kuttet på offentlig kommunikasjon om sommeren kom når skolerutene ble nedlagt. Dette var svært ubeleilig for flyktingene. I samtale med en av de ansatte i kommunen kom det frem at den manglende offentlige kommunikasjonen spilte inn på flyktingenes norskopplæring og utplassering i arbeid. Den ene skoleruten gikk forbi en rekke bedrifter som baserte seg på blant annet aquakultur. Det vil si smoltanlegg, merder, fiskeoppdrett og mer. Når denne bussruten ikke gikk, forsvant også muligheten for å arbeide eller å være på utplassering i noen av disse bedriftene

Kommunesjefen kunne fortelle meg at de hadde forsøkt å sette opp en bussrute på lørdags- og søndagskvelder, fra Tau. På lørdagen hadde bussen blitt satt til å gå fra Tau rundt klokken 23:00. Slik skulle folk som hadde vært i Stavanger kunne ta bussen hjem til Hjelmeland senere enn klokken 15:00, som var den vanlige rutetiden. Men det hadde vært mislykket og kommunen hadde ikke hatt økonomi til å opprettholde ruten. Bussruten hadde blitt brukt av en del flyktinger og voksne. Men for ungdommer som bor i kommunen, hadde reisen hjem fra Stavanger eller Tau blitt for tidlig. Grunnlaget ble for lite forklarte kommunesjefen. For at kommunen skulle kunne sette opp bussruter måtte det være flere folk som brukte dem.

Hjelp til førerkort

Flyktingenes utfordringer rundt transport var kommunen klar over. De hadde derfor gjort ulike tiltak for å hjelpe flyktingene å få førerkortet. I undersøkelsen kom det frem at flere flyktinger hadde begynt med lærekjøring. Mange av dem hadde tatt opp lån hos kommunen til hjelp for å ta førerkortet. Flyktingene følte allikevel at lånet ikke strakk helt til. I samtale med flyktingkonsulenten ble det forklart at lånet flyktingene fikk skulle fungere som en drahjelp. Flyktingene måtte prioritere bruk av sine egne penger i tillegg til lånet for å få sertifikatet. De var flere som hadde vært veldig innstiltet på å få førerkortet og greid det. Men det var også de som ikke hadde greid det og som kanskje ikke burde ha begynt, fortalte flyktingkonsulenten.

Noen av flyktingene i undersøkelsen fortalte at de ønsket et tilbud for lærekjøring i Hjelmeland kommune. Slik at de kunne lære det grunnleggende uten å måtte reise til

Stavanger. Flyktningkonsulentene fortalte at dette hadde blitt gjort. Skagen Trafikkskole⁵² hadde vært i kommunen og hatt de første kjøretimene med alle flyktningene. Trafikkskolen hadde stilt med to-tre sjåfører flere ganger. Flyktningene hadde fått øve seg på bilkjøring ved å kjøre hovedveien som går gjennom kommunen. Dette ble ikke nevnt av flyktningene i undersøkelsen.

Grunnen til dette tiltaket var at kommunen hadde sett at det ikke nyttet for flyktningene å starte øvelseskjøringen i byen. Kommunen hadde derfor fått til et samarbeid med Skagen Trafikkskole. Kjørelærerne kjørte med sine biler inn til Hjelmeland kommune gratis. Det ble kun betalt for ordinære kjøretimer, fortalte flyktningkonsulentene. Trafikkskolen hadde også vært innom kommunen og holdt teorikurs for flyktningene, slik at de skulle slippe å reise til Stavanger for å ta kurset. Mulighetene har absolutt vært til stede for flyktningene til å trene seg i bilkjøring, både i den praktiske og den teoretiske delen, fortalte flyktningkonsulentene. Hvorfor flyktningene hadde unnlatt å fortelle om tilbudene kommunen hadde gitt dem gjennom Skagen Trafikkskole, er usikkert. Noen følte kanskje at tilbudet skulle vært bedre, at de ikke hadde fått nok utbytte av det. Det kan også tenkes at noen av dem ikke hadde fått det med seg. Uansett er tilbudet som flyktningkonsulentene beskrev, mye av det samme som flere av flyktningene i undersøkelsen ønsket seg.

Det at noen av flyktningene hadde fått seg førerkort, tilbakeviser en eventuell hypotese om at det var umulig. Flyktningene hadde mulighetene og midlene til å få seg førerkort, men det krevde god prioritering. På den andre siden er det viktig å huske at noen var heldige og fikk hjelp av naboer til å øvelseskjøre. Dette kan være en viktig faktor for hvorfor noen greide å få førerkortet, mens andre ikke fikk det til. Det er også viktig å huske at flyktningene stilte under forskjellige omstendigheter og forutsetninger. For noen ville det alltid være lettere enn for andre. Sertifikat, enten til moped eller bil, er nødvendig for mennesker i Hjelmeland kommune. Den offentlige kommunikasjonen innad i kommunen vil trolig være begrenset også i fremtiden. Det finnes ikke noe grunnlag for å ha mange bussruter. Få mennesker bruker den offentlige transporten. Flyktningene må derfor satse på å få seg førerkort. Uten det vil ikke utfordringene rundt transport forsvinne, så lenge de bor i Hjelmeland kommune. Transport er i stor grad privat anlagt i Hjelmeland kommune. De fleste familier disponerer flere kjøretøy for å håndtere de store avstandene og mangelen på offentlig kommunikasjon. For at flyktningene skal kunne tilpasse seg og fungere i samfunnet, er det viktig med en god infrastruktur. Her har kommunen en utfordring. Mangelen på transportmuligheter kan ødelegge for integreringen.

⁵² Skagen Trafikkskole, tilgjengelig på <http://www.skagentrafikkskole.no/>, besøkt 04.05.12

Tiltak som hjelper dem å få førerkort vil ikke bare være til hjelp for flyktningene, men også for kommunen som ønsker befolkningsvekst. Slik infrastrukturen er bygd opp er man avhengig av egne transportmidler hvis man skal bo i Hjelmeland kommune.

5.2 Arbeid

Alle deltakerne i undersøkelsen ønsket å arbeide eller å studere. For de unge flyktningene som planla å studere, var det ingen opplagte hindringer. Det var det derimot for dem som ønsket seg en jobb. En del flyktninger virket stresset over å være arbeidsledige. Hovedmotivasjonen for å få seg arbeid var inntekter, slik at de kunne klare seg selv. Men det ble også klart at noen så på arbeid som en portal til sosial kontakt med etnisk norske i kommunen. Gjennom arbeid kunne de skape et nettverk av venner og kjente. Flere av flyktningene ønsket også å komme seg ut i arbeid slik at de kunne bidra økonomisk til familiene i hjemlandet. Fikk de seg arbeid ville de være i stand til å forsørge familien og kanskje få familien til Norge. Kjedsomhet var også en god grunn for å komme seg i arbeid, flyktningene ønsket å være mer aktive.

Selv om flere ønsket seg arbeid, var det få som hadde det. Det manglet ikke på arbeidslyst. Flyktningene ga heller ikke uttrykk for at de var kresne når det kom til valg av arbeid. Det kom fram at flere hadde vært i dialog med bemanningsbyråer. Disse bemanningsbyråene skulle hjelpe dem å få jobb, men mange av flyktningene opplevde manglende oppfølging. I rapporten fra Kommunal- og regionaldepartementet, ble det vist til ulike tiltak kommunen gjorde for å få flyktninger ut i arbeid. Det var ledige arbeidsstillinger i Hjelmeland kommune og en mangel på arbeidskraft, het det i rapporten. Videre i KRD sin rapport ble det satt som mål å få alle flyktninger ut i arbeid, senest etter avsluttet obligatorisk introduksjonsprogram. Det var et godt samarbeid mellom Nav og et bemanningsbyrå i rapporten, dette skulle øke sjansene for flyktningene til å få arbeid. Marine Harvest var klare for å ansette nye arbeidere, hvis de var motiverte og hadde kompetanse. Et krav hos Marine Harvest var at flyktningene skulle snakke norsk og i hvert fall gjennomføre et språkkurs.

KRD sin rapport fra 2009 uttrykte en holdning som tilsa at det var enkelt å få flyktninger ut i arbeid i Hjelmeland kommune. Dette var motsatt av det bildet jeg dannet meg i intervjuet med flyktningene sommeren 2011. De fleste ga uttrykk for at det nærmest var umulig å få seg jobb i kommunen. Hva hadde skjedd i mellomtiden og hvorfor var det så vanskelig for flyktningene å få seg arbeid?

Flyktningenes utfordringer med å finne arbeid kan skyldes flere grunner. En av

grunnene syntes å være en ny form for arbeidsinnvandring. Dette var noe som både flyktningene selv og folk i kommunen trakk frem som grunn for mindre arbeid. I samtale med de kommuneansatte fikk jeg vite at det hadde vært en økende arbeidsinnvandring til kommunen de siste årene. Tidligere hadde arbeidsinnvandringen i stor grad vært forbeholdt landbruket og arbeiderne hadde vært i kommunen periodevis. Bedrifter benyttet seg nå av arbeidsinnvandring fra EØS⁵³ hele året. Polakker og litauere hadde bosatt seg i kommunen permanent og fått seg jobb.

En annen grunn kunne være kompetansenivået hos flyktningene. I de fleste arbeidsplassene måtte en ha kompetanse innenfor ulike fag som mekanikk, elektronikk og it. Arbeidsgiverne forventet noe annet enn det de fikk når de hyret inn flyktninger. Interessen for å skaffe arbeidsplasser hos private hadde derfor sunket.

En tredje grunn vil være at det er et begrenset antall varierte arbeidsplasser. Det er ikke stor valgfrihet for hvilket arbeid en kan få. De fleste arbeidsplassene har standardiserte arbeidstider som ikke passer inn i flyktningenes hverdag. Flyktningene trenger jobber med fleksible arbeidstider på grunn av skolen.

Når programmet for mottak av flyktninger hadde startet var Marine Harvest den store arbeidsplassen. Men i senere tid hadde det vært mindre arbeid for flyktningene å få i bedriften på grunn av arbeidsinnvandring. Den østeuropeiske arbeidsinnvandringen utkonkurrerte flyktningene på en rekke områder. Det fantes en del sommerjobber i kommunen, men som tilfellet var med Marine Harvest, tok arbeidsinnvandrere seg av store deler av dette markedet. Dette førte igjen til at flyktningene ble stående uten sommerjobb. Arbeidsinnvandrerne var til stede i Hjelmeland kommune hele året, de gjorde alt fra å hente jordbær til å pakke juletrær. Flyktningene hadde dermed store vansker med å komme seg inn på arbeidsmarkedet.

Manglende kompetanse gjorde at flere arbeidsplasser ble utelukket for flyktningene. For eksempel var det norske landbruket svært forskjellig fra landbruket i Eritrea eller Somalia. Mye var blitt automatisert og det krevde kunnskaper om automatikk og IT for å drifte fjøs. Dette var kunnskaper de fleste flyktningene ikke hadde ervervet seg.

Omsorgssektoren krevde også mye kunnskap. De som jobbet i sektoren måtte beherske dokumenteringsplikt og tolke ulike varslingssystemer og meldinger. Viktigheten av kompetanse tilegnet gjennom utdanning og kursing viste seg å være stor. Flere av flyktningene i undersøkelsen var også klar over dette.

⁵³ Det europeiske økonomiske samarbeidsområde

Valg av arbeidsinnvandrere over flyktninger

I samtale med en av de kommuneansatte ble det nevnt som rart at arbeidsinnvandrerne fikk jobb over flyktningene. En ville trodd at arbeidsgiverne heller ville ansatt en flyktning som lærer seg norsk, enn arbeidsinnvandrere som helst bare snakker sitt eget morsmål. For eksempel er det en rekke sikkerhetstiltak og utstyr en opererer med på Marine Harvest. Ville det ikke da vært bedre om den personen du gir instruksjoner forstår deg? I rapporten til KRD gjorde Marine Harvest et poeng utav viktigheten ved å kunne norsk. Hva har gjort arbeidsinnvandrerne mer attraktive for bedriften enn flyktningene?

At bedriften velger arbeidsinnvandrere over flyktninger skyldes nok tilgjengelighet. Flyktningene er i stor grad låst til introduksjonskurset og er ikke en fleksibel arbeidsgruppe. Bedriften opererer med flere typer skift gjennom døgnet. Flyktningene er kun tilgjengelige en viss tid av døgnet. Arbeidsinnvandrerne vil kunne justere seg etter bedriftens behov.

En annen grunn er at arbeidsinnvandrerne er mer mobile. De har kjøretøyer og kan stille til jobb på kort advarsel. For flyktningene vil det kreve mer tilrettelegging for hvordan de skal komme seg til arbeidsplassen. De er i stor grad avhengig av kollektiv transport.

En tredje grunn kan være at det faktisk snakkes mer engelsk i bedriften enn tidligere. Den økende mengden av arbeidere fra andre land har kanskje ført til at norsk ikke er hovedspråket for kommunikasjon i bedriften lenger. Å snakke norsk er kanskje ikke ansett som nødvendig lenger.

Ressurspersoner

Men noen flyktninger kom seg raskt i arbeid. Ut fra mitt materiale er det ikke helt tydelig hvorfor det er slik. I mine samtaler med folk som jobber med flyktninger i kommunen kom begrepet "ressursperson" opp. Hva er det som skildrer en ressursperson?

Det er mulig å tenke seg flere svar på dette. Noe som nevnes i intervjuene eller av informantene var muligheten til å ordne seg arbeid på egen hånd. Ressurspersonene tok kontakt med naboer eller andre personer i nærmiljøet og forhørte seg om arbeidsmuligheter. De hadde ofte tidligere arbeidserfaring og utdanning. Ressurspersonene var i tillegg veldig målrettet og laget seg planer for fremtiden. De brukte lite tid på sosiale tilbud, de konsentrerte seg mest om å komme seg opp og frem. Ressurspersonene var de som først fikk seg arbeid og

skaffet seg en utdanning. Det var også de som reiste først fra kommunen. Det var flere ting som kjennetegnet ressurspersoner. Dette er et område det kunne vært gjort mer forskning på, hvorfor noen flyktninger får arbeid lettere enn andre.

At noen fikk seg arbeid økte lysten på arbeid hos resten av flyktningene. Når de så noen komme i arbeid nesten med en gang, mens de var uten, kunne det være frustrerende. De som var i arbeid fikk også mer penger å disponere, noe som kunne virke urettferdig for dem uten arbeid.

Hjelmeland kommune hadde gjort noen tiltak for å bedre situasjonen for dem som gikk arbeidsledige. Frivilligsentralen hadde fått ansvar for dette, de skulle gi ulike tilbud til flyktningene. Dette var for eksempel fjellturer, besøk hos bedrifter og matlaging. Lederen for Frivilligsentralen mente at fritidsaktiviteter eller frivillig arbeid, kunne virke på samme måte som arbeid. At flyktningene ble sett og at de følte seg nyttige. Flyktningene i undersøkelsen var positive til arbeidet Frivilligsentralen gjorde. Mange var spesielt begeistret for fjellturene sentralen arrangerte. Men de skilte mellom Frivilligsentralen og arbeid. Frivilligsentralen var mer et sosialt tilbud, mens arbeid var noe man fikk lønn for.

Arbeid var viktig for selvfølelsen til flyktningene, de ville føle seg bedre til rette i samfunnet hvis de tjente sine egne penger. I boken til Asle Høgmo, "Fremmed i det norske hus", blir det sagt at flyktningene får verdighet gjennom å bli gjort til produktive mennesker. At man tar i bruk den arbeidskraften de har å tilby og dermed blir de en del av et verdifelleskap. Det hjelper dem også å bygge en fremtid der de er.⁵⁴ Høgmos bok tar også for seg negative konsekvenser for arbeidsløse flyktninger. Dette handler om økonomisk integrering. Så lenge flyktninger kan beskjeftiges i det lokale næringslivet, så vil de være økonomisk velintegrerte. Da vil også folk forholde seg nøytrale til dem. Men hvis et relativt stort antall flyktninger skulle gå arbeidsløse, vil situasjonen endre seg. Den nøytrale holdningen vil fort endre seg til fremmedfrykt og fremmedskepsis. En fremmed som bidrar med verdiskapning i samfunnet blir sett på som en ressurs. Mens en fremmed som er trygdemottaker lett kan fremstå som en illegitim konkurrent. Høgmo forklarer at nordmenn har lett for å gi fremmede snylterstempel, det er en fremtredende holdning hos nordmenn i møte med innvandrere i Norge. En frykt for at innvandrere skal ødelegge det norske samfunnet ved å utnytte det, spøker hos mange nordmenn, forteller Høgmo.⁵⁵

Flere av flyktningene synes bylivet virket fristende, de hadde inntrykk av at det der var

⁵⁴ Asle Høgmo, *Fremmed i det norske hus – innvanderes møte med bygdesamfunn, småby og storby*, (Gyldendal Norsk Forlag AS 1998 1. utgave 1998, 3 opplag 2000) s. 114

⁵⁵ *Fremmed i det norske hus* 1998 s. 134

flere arbeidsplasser. Men deres midlertidige situasjon var i stor grad låst til Hjelmeland kommune. Flyktningkonsulentene forklarte at IMDi hadde laget systemet slik at ingen fikk velge hvor de skulle bo. I løpet av de to årene flyktningene er på introduksjonskurs og lærer norsk, så har de kun den rettigheten i den kommunen de er plassert. Hvis flyktningene flytter på seg i denne perioden har de ingen rettigheter. De har ikke rettigheter på sosialhjelp eller noe som helst. En må da være helt selvstendig. Hvis de skulle ønske seg norskopplæring må de betale selv, forklarte hun.

5.3 Familie og sosialt nettverk

Det var flere familierelaterte utfordringer for flyktningene i Hjelmeland kommune. I undersøkelsen kom det frem at alle hadde ankommet Norge alene. Men mange av dem hadde familie, ektefeller og kjærester i andre land. Flere ønsket gjenforening med familien, mange hadde gått lenge uten å snakke med sine kjære. De fleste flyktningene hadde også tettere familieband enn det som er normalt i Norge.

Thomas Hylland Eriksen og Torunn Arntsen Sørheim forklarer i sin bok ”Kulturforskjeller i praksis”, hvordan de ulike idealtypene av familie er. I Norge har man den norske kjernefamilien, som typisk består av mor, far og to barn. Besteforeldre er viktige støttespillere når det kommer til barnepass og liknende, men de tilhører ikke husholdet. Det er kun medlemmene i kjernefamilien som bestemmer, ingen utenfra har direkte innflytelse. Det er i utgangspunktet heller ingen bindende relasjoner mellom kjernefamilien og dens slekt. Mange tar selvfølgelig hånd om sine eldre når det kommer til omsorg, men det finnes også dem som bare besøker sine eldre på sykehjem. Kjernefamilien er selvstendig når det kommer til økonomi og omsorg. Barn blir oppdratt til å ha egne meninger og til selvstendighet. Storsamfunnets velferdsordninger er grunnen til at kjernefamilien er idealtypen av familie i Norge.⁵⁶

Storfamilien er også en idealtypisk familie, den består av mor og far med sønner og deres koner og barn. Til sammen utgjør de et hushold og en produksjonsenhet. Alle har økonomiske og omsorgsmessige forpliktelser overfor familien. I storfamilier blir døtre giftet bort mens sønnene forblir i familien. Sønner er den økonomiske og omsorgsmessige sikringen til foreldrene når de blir gamle. Døtrene for en oppdragelse som legger vekt på

⁵⁶ Kulturforskjeller i praksis 2003, s.155

husholdningsarbeid, slik at de en dag kan gifte seg og bidra i en manns hushold. Sosiale og kollektive ferdigheter er viktige i storfamilien. Det er ofte slik at kvinnene tilhører den private sfære og menn den offentlige. Familiestrukturen er hierarkisk, alder og kjønn er avgjørende for ens plass.⁵⁷

Storfamilien har mange flere oppgaver enn kjernefamilien. Flyktningene som kommer fra slike familier vil ha følelsen av å være svært alene. For dem har familien vært plassen hvor de kan ta opp ting og søke svar på spørsmål som måtte uroe dem. Når de kommer til Norge er situasjonen svært annerledes. Det offentlige har tatt over mange av storfamiliens funksjoner. Institusjoner som barnehager, skoler og sykehjem er opprettet for å ta seg av individene i samfunnet.

Tradisjoner knyttet til slekt, generasjoner, lokalsamfunn og religion er blitt mindre viktige. Moderne demokratier er tuftet på forestillingen om fornuftige, selvstendige individer.⁵⁸ For flyktninger som kommer fra et samfunn hvor man er avhengig av familien, kan omveltningen til et samfunn som er bygget på den enkeltes selvstendighet oppleves usosialt og vanskelig. Dette ble jeg oppmerksom på under feltarbeidet. Flere av flyktningene klagde på at mye var lagt opp til at man skulle greie det selv.

Utfordringer i forhold til familie kan ramme unge flyktninger spesielt. Mange unge flyktninger ønsker å virkeliggjøre forestillingen om et autonome selv. At en tar avgjørelser uten påvirkning fra familie eller andre. Det norske samfunnet byr på mer frihet og valg enn hva flere er vant med. Flere kan også føle at de svikter sine røtter når de tenker på sine egne behov framfor familiens. Unge flyktninger kan oppleve kollektivitet og individualitet som et kulturelt spenningsforhold, hvor foreldre og etnisk gruppe står for fellesskapet og det norske står for friheten.⁵⁹ Flere av de unge flyktningene i undersøkelsen måtte trolig ta avgjørelser alene for første gang. De hadde ikke muligheten til å rådslå seg med familien og få assistanse.

Kvinnefellesskap

De kvinnelige intervjuobjektene la til en viss grad mer i svarene sine om familie enn hva mennene gjorde. De savnet ikke bare sine ektemenn, savnet var også stort etter sine mødre og venninner. Det var vanskelig å finne noen å snakke med i Hjelmeland kommune. Tidligere hadde de hatt familien og venner som hjalp dem, nå var de alene.

⁵⁷ Kulturforskjeller i praksis 2003, s.156

⁵⁸ Kultur og generasjon 2009 s.121

⁵⁹ Kultur og generasjon 2009 s.122

Asle Høgmo gjør en lignende observasjon og forklarer hvorfor kvinnefelleskap er viktig i boken "Fremmed i det norske hus". Han intervjuer to tamilske kvinner som bor i Botn, et lite norsk fiskevær. De forteller om hvordan de som kvinner ofte savner kvinner som de kjente godt. Spesielt moren, og de andre som stod dem nær i familien. De følte seg veldig alene, alle spørsmål som oppstod i hjemmet måtte de selv finne løsninger på. De tamilske kvinnene i Botn snakket dårlig norsk, dermed var det vanskelig for dem å utvikle et fortrolig forhold til norske kvinner.⁶⁰

En del av savnet de tamilske kvinnene opplevde var knyttet til krigen i Sri Lanka. De var ofte usikre på hvordan det gikk med resten av familien, det var lite kontakt. Tankene på krigen spilte en viktig rolle i de tamilske kvinnenenes daglige liv. De trengte noen å snakke med om den tunge byrden og angsten krigen hadde gitt dem. Kvinnene savnet sine mødre, som hadde vært deres viktige rådgivere i mange kvinnegjøremål.⁶¹

Skyldfølelse og savn

Flere av flyktningene følte et ansvar ovenfor familien. Flyktninger står ofte i en særstilling siden de har flyktet under dramatiske forhold. Det er ikke alle som vet hvordan det går med familien i hjemlandet. Noen ganger er flukten planlagt av storfamilien, andre ganger skjer den impulsivt uten at det blir tatt farvel med familien. Flyktningene er ofte redde for å ta kontakt eller holde kontakt med familien, etter at de har flyktet. Familie og slektninger til flyktningen kan oppleve represalier. Represalier kan ramme hele eller deler av slektsgruppen, flukten kan få store konsekvenser for de gjenværende.⁶² Dette kan være en forklaring på hvorfor noen av flyktningene følte at de ikke bidro til familien lenger, og hvorfor de hadde en skyldfølelse.

Flyktningene i undersøkelsen hadde få eller ingen slektninger i Norge. I de tilfellene hvor det fantes slektninger, bodde de ofte et helt annet sted. Dette skyldtes flyktningpolitikken som i praksis sprer folk over hele landet.⁶³ Savnet etter familie og mennesker fra samme land gjør at flere flyktninger etter en tid flytter til sentrale strøk. Der kan de finne egne landsmenn, mennesker fra samme etniske gruppe og eventuelle slektninger. Mange av flyktningene har urban bakgrunn, så et liv i byene appellerer mer til dem enn et liv

⁶⁰ Fremmed i det norske hus 1998 s.90

⁶¹ Fremmed i det norske hus 1998 s.91

⁶² Kulturforskjeller i praksis 2003 s.158

⁶³ Kulturforskjeller i praksis 2003 s.165

på landsbygda.⁶⁴

I Hjelmeland kommune finnes det ikke grupperinger eller miljøer for en spesiell etnisk gruppe. Flyktninger som savner sin kultur, familie eller venner finner liten kompensasjon for dette i kommunen. Da må de reise til storbyer hvor det finnes ulike etniske miljøer. I undersøkelsen var det flere som tenkte på å reise når de var ferdige med introduksjonsprogrammet. Helst til steder med høyere befolkning enn hva som var tilfellet i Hjelmeland kommune. De ville møte andre mennesker fra sitt hjemland, finne et sted hvor deres kultur var representert.

5.4 Religion

I undersøkelsen forventet jeg å høre mye om utfordringer i forhold til religion. Grunnen til dette var at de fleste flyktningene kom fra tradisjonsbaserte samfunn. Disse samfunnene er som regel basert på primærnæringer, de er hierarkiske, grunnet på personlig og familiebasert organisasjon. Religion er svært viktig i denne samfunnstypen.⁶⁵ Men jeg fant ut at flyktningene var generelt tilbakeholdne på religionsspørsmålene. De var uinteresserte i å drøfte dette temaet. De fleste flyktningene mente at det ikke fantes noen utfordringer, alt gikk fint. Dette var tilfellet både hos de kristne og muslimske flyktningene.

De få svarene som utdypet situasjonen rundt praktisering av religion, handlet om hyppighet av gudstjenester. Flere syntes det var for få av dem. Utfordringer rundt transport ble også trukket inn under dette temaet, siden mange hadde menigheter de ønsket å besøke i Stavanger.

En observasjon var at de kristne la noe mer vekt på at de var kristne, enn hva muslimene la vekt på at de var muslimske. Trolig var det lettere for flyktninger å være kristne enn muslimer i Hjelmeland kommune. Da hadde de flere muligheter til å praktisere sin tro, siden det fantes kirker og bedehus i kommunen. Selv om kirkene i kommunen er protestantiske, ble de også brukt av flyktningene som praktiserte andre retninger innefor kristendommen. De kristne flyktningene kan også dra nytte av de ulike arrangementene knyttet til kirken. Gjennom kirken ville det også være mulig for dem å få kontakt med lokalbefolkningen.

Det er nok flere grunner til at flyktningene ikke ville utdype så mye rundt religion. Noen føler kanskje de er til bry hvis de ikke har den samme religiøse oppfattelsen som

⁶⁴ Kulturforskjeller i praksis 2003 s.165

⁶⁵ Kulturforskjeller i praksis 2003 s.157

majoriteten av befolkningen. En annen grunn kan være at religion ikke betyr så mye for dem, dette ble bekreftet i samtale med en av informantene. En tredje grunn kan være at de ikke vil virke kravstore, at de helst vil greie seg med det som er tilgjengelig. Dette gjelder spesielt muslimene i undersøkelsen. Mange av dem svarte at de ikke savnet noe som helst, de ordnet seg gjennom bruk av pc og internett. På spørsmål til muslimene om det fantes bønnenrom de kunne bruke, svarte de fleste nei. Kun en svarte at han kunne tenke seg et stille rom, hvor han kunne be. Resten var raske med å svare at det gikk fint, de kunne be hjemme.

Flere av informantene i undersøkelsen var unge muslimer. I ”Kommet for å bli” av Kari Vogt er det en del om unge muslimer og deres teologiske tradisjoner. Det blir forklart at ungdommen gjør sine egne erfaringer om islam. De er i kontakt med mange ulike muslimske grupper, og de blir hele tiden konfrontert med og utfordret av det ikke-muslimske samfunnet. Alle vil ikke vær aktive muslimer, sekularisme, ateisme påvirker også den muslimske ungdommen.⁶⁶

Knut Kjeldstadli skriver litt om dette temaet i boken ”Norsk innvandringshistorie”. Han forteller om muslimske innvandrere på 1970-tallet i Norge. Dette var arbeidsimmigranter fra Pakistan. For dem var det først og fremst forholdene på arbeidsmarkedet som sto i fokus. Deres religiøse behov var en privatsak som de måtte finne ut av selv. Det var først etter innvandringsstoppen i 1975 at behovet for religiøse institusjoner ble sterkere. Når arbeidsimmigrantene fikk familiegjennforening ble livsmønsteret deres forandret. Det skulle legges til rette for familieliv. Kvinnene måtte tilpasse seg de nye omstendighetene og barn skulle bli oppdratt og forsørget. Tiden etter innvandringsstoppen var preget av etablering. Ved familiegjennforening ble det mulig å skape et liv lignende det de hadde i hjemlandet.⁶⁷ De første moskeene som ble opprettet i Norge var ikke slik som dem man forestiller seg med tårn og kupler. De befant seg i industrilokaler, lagerbygninger og private leiligheter. Ofte fikk moskeene nye adresser og det var som regel kun de innvidde som visste hvor moskeen var.⁶⁸ Det kan tenkes at det finnes noen likheter mellom de pakistanske arbeidsimmigrantene og de muslimske flyktningene i Hjelmeland kommune. De religiøse behovene var kanskje ikke så viktige akkurat der og da. Kommunesjefen for helse og omsorg, fortalte at når de som tilhørte den muslimske gruppen var alene, så levde de i liten grad etter sine religiøse ritualer, som for eksempel å be fem ganger om dagen. Men hvis de fikk familiegjennforening, eller at de ble presset av andre muslimer, ble de fort religiøse igjen. Mange av flyktningene i kommunen

⁶⁶ Kari Vogt, Kommet for å bli – Islam i Vest-Europa, (J.W. Cappelens Forlag AS 1995) s.42

⁶⁷ Norsk innvandringshistorie 2003, s. 347

⁶⁸ Norsk innvandringshistorie 2003, s. 347

føler nok at de ikke har slått seg til ro. De er fremdeles på reisefot og vil reise videre når de er ferdige med introduksjonsprogrammet. Når de endelig finner seg et sted å bo og etablerer en familie, vil nok religiøse tilbud spille en viktigere rolle.

5.5 Kontakt med nordmenn

Flyktningene i undersøkelsen hadde dannet seg et inntrykk av nordmenn som kalde og innesluttete mennesker. Det ble sett på som en utfordring å komme i kontakt med de etnisk norske. Dette var ikke bare i Hjelmeland kommune, men også generelt.

Det som gjorde det ekstra vanskelig i Hjelmeland kommune, var mangel på sosiale arenaer som ga muligheten til kontakt. Etter klokken fire på en hverdag, var så å si hele aktiviteten i kommunen avsluttet. Når folk var ferdige på jobb gikk de hjem hver til seg. Flyktningene synes det var få samlingspunkter i sentrum hvor folk kunne møtes om kveldene.

For å få en viss forklaring på det bildet flyktningene hadde dannet seg av nordmenn, så må man se både på Norge som land og på kulturen. Det finnes ingen enkel forklaring, men det går an å spekulere i hvorfor nordmenn blir oppfattet som kalde, innesluttete mennesker.

Boken ”Et langt kaldt land, nesten uten mennesker” av Thomas Hylland Eriksen, forsøker å besvare spørsmålet om hvorfor nordmenn oppleves kalde. Noe av forklaringen har kanskje med hvor Norge er lokalisert og hvilket klima landet har. Norge ligger helt i utkanten av den delen av verden som er beboelig. I nord grenser landet til Barentshavet, som er en del av Nordishavet. Sør-Norge ligger like langt nord som de sørlige delene av Grønland. Et par av verdens nordligste byer ligger i Norge. Dette gjør at Norge er et spesielt land sammenlignet med de fleste land i verden.⁶⁹ Klimaet er kaldt i Norge sammenlignet med andre land.

På grunn av lokaliseringen har mesteparten av den norske historien ligget langt utenfor allfarvei. Historisk sett har Norge vært lite involvert i europeiske kriger, de har også ligget langt bak andre europeiske land når det kommer til teknologi. Det var først i det tjuende århundre Norge begynte å modifisere seg.⁷⁰ Før det var landet veldig isolert, menneskene som bodde der visste lite om resten av verden. Lite kontakt med omverden har kanskje gitt nordmenn mindre forståelse og empati for mennesker fra andre kulturer.

Det blir sagt at et kaldt klima skaper kalde mennesker. At når man lever under slike forhold, så beskytter man seg mer mot det ytre, blir mer innadvendt. Man pakker seg inn i ull

⁶⁹ Et langt kaldt land 1998, s.7

⁷⁰ Et langt kaldt land 1998, s.8

og skinn, og haster seg fra det ene stedet til det andre, uten å se seg rundt. Klimaet har gjort noe med nordmenn, det har begrenset aktiviteten deres. Det er ikke så mange utendørsaktiviteter for mennesker i Norge som det er for de som bor i middelshavsområdet.

I middelshavsområdet foregår mye av livet utendørs, på plasser og torg. Mennesker møtes og slår av en prat, det sitter folk ute og leser aviser eller ser seg omkring.⁷¹ Et slikt offentlig liv går ikke i Norge på grunn av klimaet, det er kun mulig et par måneder hvert år. Dette har gjort at nordmenn kanskje er mer opptatt av hjemmene sine enn andre mennesker.⁷² Nordmenn inviterer folk hjem til seg for å være sosiale og stenger seg selv inne fordi det er så kaldt ute. Dette er en beskrivelse innbyggerne i Hjelmeland kommune sikkert kjenner seg igjen i.

Selvstendighet er en dyd i den norske kulturen. Å klare seg selv er bra, og man har også rett til å være for seg selv. Hvis man ser på den tradisjonelle norske bosetningen på landsbygda, så ser man en grunn til hvorfor nordmenn er blitt slik de er blitt. Husene ligger ikke i klynger, det er spredt bosetning. Hver bonde er konge av sitt eget lille rike. Det er positivt å være uavhengig av andre i Norge. Selv om mesteparten av nordmenn nå bor tett sammen i store byer, ønsker de fremdeles å ha skjermede boliger med begrenset innsyn. Man trives godt og føler seg kanskje friest, når man har andre mennesker på en armlengdes avstand.⁷³ På samme måte som nordmenn liker å ha naboen på en viss avstand, ønsker de også å ha kontroll over hvem man sosialiseres med. I de fleste tilfeller skal det en del til for å bli invitert hjem til en norsk familie, men når en har trådt over terskelen og inn i det private, så er man definert som venn, forteller Hylland Eriksen.⁷⁴ Mens flyktninger kan oppfatte dette som at nordmenn er kalde og isolerte, vil etnisk norske på den andre siden ikke tenke over det.

Miljø

Hylland Eriksen beskriver det norske bygdesamfunnet i boken "Et langt kaldt land – nesten uten mennsker". Beskrivelsen er svært lik det som faktisk er situasjonen i Hjelmeland kommune. Han forteller at det praktisk talt ikke finnes landsbyer i Norge. Det som derimot er vanlig, er bygdesentre og tettsteder, med postkontor, apotek, bensinstasjon, gatekjøkken, kommunal kontorer og foretninger. Men mesteparten av menneskene bor spredt omkring, på bondegårder, frittstående hus og byggefelt. Det finnes få uformelle møtesteder i et slikt

⁷¹ Et langt kaldt land 1998, s.9

⁷² Et langt kaldt land 1998, s.10

⁷³ Et langt kaldt land 1998 s.55

⁷⁴ Et langt kaldt land 1998 s.56

bygdesamfunn; hvor man kan møtes for å slå av en prat, hvor både fremmede og lokalbefolkning kan treffes. Flesteparten av befolkningen tilbringer fritiden sin hjemme. Mange har innredet hjemmene sine med tv og parabolantennene.⁷⁵

For flyktningene kunne det være vanskelig å forstå bygdesamfunnet som et samfunn. Spesielt når folk bare går på jobb og eventuelt i butikken og deretter holder seg hjemme. I undersøkelsen var de ikke særlig imponert over miljøet, og det virket for dem som at det var dårlig sosial kontakt mellom de etnisk norske også. Men dette kommer trolig an på hvilken skala man måler den dårlige kontakten etter. Behovet for sosial kontakt er forskjellig.

Det finnes aktiviteter som virker sammensveisende på lokalbefolkningen i Hjelmeland kommune. Det er ulike foreninger, idrettslag og klubber som folk er medlemmer av. Det er også mye kontakt på kryss og tvers av familier. Mange er i slekt med hverandre og mye sosial omgang skjer innad i slektene. Det er også vanlig for folk å møtes i jobbsammenheng. Både kvinner og menn er representerte i arbeidslivet. Møter gjennom barnas skole, barnehage eller andre aktiviteter, forekommer også hyppig.

Lokalbefolkningen har altså en rekke muligheter til å sosialisere seg. Men de fleste mulighetene krever at du har blitt boende en stund og kjenner miljøet. For flyktningene kan det derfor være vanskelig å få innpass i de sosiale aktivitetene. Noen ganger er det heller ikke nok å bli medlem av for eksempel idrettslag. Dette ble det gitt eksempel på i undersøkelsen, hvor en fortalte at han og noen andre flyktninger ikke hadde fått beskjed om treningstidene til det lokale fotballaget. De fikk ikke hjelp, det ble forventet at de skulle greie seg selv.

Flyktningene i Hjelmeland kommune hadde ikke blitt godt etablerte i kommunen, kanskje ville de også reise videre om kort tid. For lokalbefolkningen kunne dette legitimere dårlig kontakt med flyktningene. De trengte ikke å føle noe ansvar for å inkludere flyktningene, hvis de likevel skulle reise fra kommunen i nær fremtid. Det er ikke så lett å få innpass og bli akseptert som ny, uten at du viser dedikasjon til lokalsamfunnet og at du vil bli værende. Asle Høgmo gjorde en lignende observasjon i sin bok "Fremmed i det norske hus", i intervju med lokalbefolkningen:

Å komme til bygda, bli her noen år, for så å reise igjen, falt etter hennes mening inn i et mønster som også var skapt av folk fra andre deler av landet som hadde vært her i en del nøkkelstillinger. De hadde vært her noen år, for så å dra. Hun trodde bygdefolket distanserte seg fra nykommere av den grunn. De fikk vite at de mente alvor med å komme hit, ikke bare skumme fløten ved å oppholde seg her og samle seg erfaringer slik de kunne få bedre jobber et annet sted. Det var nok ikke tilfellet med tamilene. Men det at de var her en stund, og så reiste, gjorde at folk forholdt seg til

⁷⁵ Et langt kaldt land 1998, s.31

dem på samme måte som til ”turistene” fra Sør-Norge. (Fremmed i det norske hus 1998 s.123)

At folk har vondt for å bli venn med noen som kanskje reiser og dermed svikter dem, kan være en forklaring på hvorfor flyktningene i Hjelmeland kommune opplever nordmenn som kalde og innesluttete. Men det blir en for stor oppgave for flyktningene å bli en del av lokalsamfunnet, hvis det skulle være tilfellet. En kan ikke integreres og bli en del av et samfunn, når samfunnet ekskluderer en.

Jeg stilte spørsmålet ”føler du deg noen gang behandlet forskjellig fra andre etniske nordmenn?” i undersøkelsen. Dette var for å høre om flyktningene hadde opplevd diskriminering eller rasisme i kommunen. Alle svarte nei til dette, de hadde ikke følt seg behandlet annerledes. Det var ikke noen rasisme her, fortalte flere. Men en kommer ikke utenom disse temaene når det gjelder flyktningenes oppfattelse av de etnisk norske som kalde. En må erkjenne at en del av den dårlige kontakten mellom flyktningene og lokalbefolkningen kan skyldes fordommer og rasisme. Men det ble ikke gått nærmere inn på disse temaene i undersøkelsen. For mange av flyktningene ble den dårlige kontakten mellom mennesker tolket som en del av den norske kulturen.

At flyktningene svarte nei på spørsmål om de opplevde rasisme eller diskriminering er ikke nytt innen forskning. Knut Kjeldstadli forklarer i boken ”Norsk Innvandringshistorie”, hvordan kartlegging av disse temaene har vist seg svært vanskelig. Innvandrere vil trolig uttrykke at de er glade for å bo i Norge. Det er sterke subjektive elementer i diskriminering som gjør temaet vanskelig å snakke om. Innvandrere vil sannsynligvis registrere at noen nordmenn ”ikke liker dem”, men for dem kan rasisme bli et for sterkt uttrykk. Noen har også en forståelse for hvorfor nordmenn er skeptiske til dem. Under intervjuer vil trolig noen føle at svarene kan gi et galt inntrykk, de vil være høflige mot intervjueren. Kanskje føler de skam ved å erkjenne at de blir diskriminert, kanskje misforstår de spørsmålet, osv.⁷⁶

En i undersøkelsen fortalte at han hadde trodd at nordmenn ikke likte flyktninger. Men så hadde han vært ute i arbeid, der hadde han sett hvordan nordmenn oppførte seg mot hverandre. Han hadde konkludert at nordmenn ikke bare var reserverte mot flyktninger, de var også reserverte mot hverandre. Det finnes selvsagt unntak, men den vanlige oppfattelsen av nordmenn er at de er kalde.

De utfordringene som flyktningene hadde i forhold til lokalmiljøet og kontakt med de etnisk norske i Hjelmeland kommune, kunne ikke løses av dem alene. Flyktningene var tydelige på at de ønsket mer omgang med resten av befolkningen. Men lokalbefolkningen må

⁷⁶ Norsk innvandringshistorie 2003 s.334

også ønske kontakt, om de ønsker å tilby flyktningene et godt miljø. En kan ikke forvente at flyktningene automatisk skal justere seg etter samfunnet de blir plassert i, uten å få komme i kontakt med de som bor der fra før.

Forskjellen mellom Hjelmeland og Årdal

I undersøkelsen syntes flere av flyktningene at det var forskjell mellom Hjelmeland og Årdal. Spesielt hos dem som hadde bodd i Årdal og senere var blitt flyttet til Hjelmeland, var forskjellen merkbar. Mange beskrev et godt forhold til tettstedet Årdal, folkene der var svært hyggelige ble det fortalt. Det kom fram flere eksempler på hvordan lokalbefolkningen i Årdal inkluderte flyktningene. Noen av flyktningene sa at de kun ville bli boende i kommunen hvis de fikk bo i Årdal. De som allerede bodde i Årdal hadde et mer positivt syn på etnisk norske, enn de som bodde på Hjelmeland. Hva kan dette forholdet skyldes? Her er det flere ting som kan være relevant å trekke frem.

En ting var at Årdal hadde mer dugnadskultur⁷⁷, de brydde seg litt mer. Hvis de så noen ukjente på butikken så tok dem kontakt. Dette hadde avtatt litt på Hjelmeland, interessen for fremmede var ikke så stor.

En annen ting som ble trukket frem av flyktningkonsulenten er at i Årdal er man bevist på å invitere med flyktningene på ulike aktiviteter som fotball og innebandy. Flyktningene ble ikke invitert med for at en måtte, men fordi man trengte dem. Innbyggerne ville ha flere å spille med.

Det hadde vært mye innflytning i Årdal de siste årene og det hadde skapt en mentalitet om at man måtte ta seg av de nye. Innbyggerne i Årdal ønsket flere elever på skolen og var glade for alle nye som kom. På Hjelmeland var ikke ønske om at det måtte komme nye mennesker var så sterkt.

I samtale med en av de kommuneansatte ble det nevnt at interessen var stor når de første flyktningene ble plassert i Årdal. En merket at lokalbefolkningen ønsket det. Innbyggerne mobiliserte og hadde en positiv holdning til nykommerne. Folk ville være med å tilrettelegge for flyktningene. Det var positivt innstilte personer som kontaktet flyktningene og ga dem positive opplevelser.

Dette forklarer hvorfor flere av flyktningene følte seg mer inkludert i Årdal enn på

⁷⁷ Dugnadskultur vil si når menneskene i et samfunn går sammen og jobber ulønnet for et felles mål. For eksempel rydding av nabolag, montering av lekeplasser for barn, maling og restaurering av felleslokaler.

Hjelmeland. Lokalbefolkningen og flyktningene dro nytte av hverandre. På den ene siden at lokalbefolkningen øker, noe som var positivt for innbyggerne i Årdal. På den andre siden ble flyktningene tatt hand om og inkludert av lokalbefolkningen. De fikk ansikter å forholde seg til, og noen å si hei til på butikken.

Hjelmeland kommune har tatt imot flyktninger over et lenger tidsrom. Det hadde blitt plassert flyktninger i to år når jeg foretok undersøkelsen. Lederen for Frivilligsentralen påpekte, som jeg synes det er viktig å nevne her, at det finnes mange personer på Hjelmeland som også har gjort en god jobb for flyktningene.

5.6 Kultur

Det er vanskelig å forklare akkurat hva kultur er, begrepet kan brukes i mange sammenhenger. I "Intercultural Communication" av Fred E. Jandt blir det forklart hva begrepet "kultur" refererer til; det er et fellesskap eller en befolkning som er stor nok til å være selvfinansierende. Og stor nok til å produsere nye generasjoner av medlemmer uten å være avhengig av mennesker utenfra. Totaliteten av denne gruppens tanker, erfaringer, handlingsmønstre, konsepter, verdier, antakelser om livet, veileder deres utvikling i kontakt med andre kulturer. Kultur refererer også til prosessen med å overføre tanker og atferd til mennesker. Dette starter når de blir født inn i familier og fortsetter til de dør. Medlemmene av en gruppe, identifiserer seg med gruppen. Dette blir referert til som kulturell identitet, eller identifisering og aksept av et felles system av symboler og betydninger, samt normer for oppførsel.⁷⁸

Kultur er et vidt begrep, det ble tydeliggjort i undersøkelsen. Når jeg spurte flyktningene om de savnet noe fra sin kultur kom det flere og forskjellige svar. Familie, slekt, mat, ritualer, tradisjoner, aktiviteter var noe av det som ble nevnt. Mer sosial kontakt mellom folk ble oftest nevnt. Det er der den norske kulturen bryter med flyktningenes kultur, forklarte flere av dem. Mange hadde eksempler og historier på hvordan kulturene var forskjellige. Når flyktningene kom til Hjelmeland kommune, så har de en annen kultur med seg enn den som eksisterer på plassen. Slik som etnisk norske reagerer på deler av flyktningenes kultur, reagerte flyktninger på sider ved den norske.

⁷⁸ An Introduction to Intercultural Communication 2010 s.15

Når to kulturer møtes

Kultur kan betraktes som alt det som er lært, men kultur er også det som gjør kommunikasjon mulig. I et kulturmøte mellom en nordmann og inder, vil kommunikasjonen være svært begrenset hvis nordmannen snakker kun norsk og inderen kun hindi. Men dersom de begge kan engelsk vil kommunikasjonen straks bli lettere. Hvis inderen har vært i Norge et par år, vil det også hjelpe, da kan de sannsynligvis kommunisere på norsk.⁷⁹

Når man treffer mennesker fra andre land og kulturer vil man forsøke å skape en felles plattform. Man spør hverandre ut om familie, jobb og andre ting. Dette skal gjøre videre kommunikasjon mulig. Man vil forsøke å finne de kulturelle fellesnevnerne. Det er ikke alltid like lett å finne disse fellesnevnerne blant nordmenn og mellom nordmenn og innvandrere. Noen ganger finnes ikke fellesnevnerne, men det er i størst grad mellom nordmenn og innvandrere. Der er de kulturelle forskjellene størst og kommunikasjonen vanskeligst.⁸⁰

Ikke sjelden får vi det inntrykk at når nordmenn møtes, er det to mennesker med forskjellig bakgrunn, utdanning og personlighet osv. som møtes – mens et møte mellom en nordmann og en innvandrers fortøner seg som et møte mellom et menneske og en fremmed kultur. (Kulturforskjeller i praksis 2003 s.47)

Kulturmøter i flerkulturelle samfunn, er aldri møter mellom ”kulturer” men mellom mennesker. Alle mennesker er produkter av en kulturell bakgrunn. Denne kan være tilegnet på en bevisst, selektiv eller en kritisk måte. At kultur kan være tilegnet på forskjellige måter gjør at man må skille mellom mennesker og kulturer. Et eksempel er at man ikke kan forstå alle nordmenn, selv om man har en perfekt kunnskap om norsk kultur.⁸¹ Dette er en utfordring innenfor integrering. Flyktningene i Hjelmeland kommune var ikke en homogen gruppe, de hadde alle ulike behov. Å greie alle flyktningene under en kam er en felle jeg tror lokalbefolkningen går i.

Det er en sak om amerikanere og japanere i ”Intercultural Communication: A Current Perspective”, og om de kulturelle forskjellene mellom dem. Milton J. Bennett forklarer hvordan man ser på japanere som kollektivistiske og amerikanerne som individualistiske, videre skaper man et bilde av folkene som kommer fra disse landene. Bennett forklarer at man ikke kan stole på disse bildene. Det vil være å romantisere de to landene, gi dem positive stereotypier. Det er stereotypier som ikke er sanne i den grad at de berører alle og enhver. En kan ikke si at alle japanere er kollektivistiske og tenker på hverandre, eller at alle amerikanere

⁷⁹ Kulturforskjeller i praksis 2003, s.47

⁸⁰ Kulturforskjeller i praksis 2003, s.48

⁸¹ Kulturforskjeller i praksis 2003, s.48

er individualistiske og kun tenker på sin egen lykke. Det finnes også negative stereotypier, som kan knyttes til et land, eller et folk.⁸² I undersøkelsen var det flere av flyktningene som fryktet at lokalbefolkningen hadde gjort seg opp et bilde av dem basert på nyheter om krig og voldeligheter fra deres hjemland. De ønsket ikke å bli forbundet med den ulykken som var der.

Det er likevel viktig å presisere at kultur og kulturforskjeller har en betydning i møte mellom ulike kulturer.⁸³ Men betydningen er ikke så stor som mange kanskje tror. Når to ulike kulturer møtes er det viktig at de menneskene som inngår i dette møtet, er klar over kulturforskjellene. At selv om det finnes kulturforskjeller så kan de fremdeles forstå hverandre.⁸⁴ Det finnes en mellomvei, som gjelder både flyktningene og lokalbefolkningen. Det er fullt mulig å forstå hverandre uten å bli lik hverandre. Mange av innbyggerne i Hjelmeland kommune later til å ikke helt skjønne dette. Trolig kan flyktningenes kultur virke ukjent, og mange trekker seg unna istedenfor å ta kontakt.

If we look to our species' primate past and to our more recent history of dealing with cultural difference, there is little reason to be sanguine. Our initial response to difference is usually to avoid it. (Milton J. Bennett, Intercultural Communication: A current perspective 1998 s.1)

Forskjellige tolkninger av fremmed kultur

Det er mulig å forstå fremmede uten å være enig med dem. Men det er nok mer vanlig å være uenig med fremmede uten å ha forstått dem. Dette skyldtes at mange har en tendens til å tolke alt man ser ut fra sine egne verdier og målestokker. Å vurdere fremmede skikker og verdier ut fra sin egen kultur, blir kalt etnosentrisme. Det forklares med at man setter sitt eget folkeslag i sentrum, og rangerer alle andre på en skala etter hvor mye de ligner på en selv. Etnosentrisme som tenkemåte kan fort lede til ondsinnede fordommer mot andre kulturer. Det motsatte av etnosentrisme er kulturrelativisme. Når man har en kulturrelativistisk holdning ser man på alle kulturer som likeverdige. Alle kulturer er relative og kan kun forstås ut fra seg selv. Alt vil fortone seg som like bra så lenge det var en del av en kultur. Problemet med dette er at man da kan forsvare kannibalisme, omskjæring av jenter og spedbarnsdrap. Hvis man har et rendyrket kulturrelativistisk perspektiv vil alle handlinger som er meningsfylte innenfor den kulturen

⁸² Intercultural Communication: A current perspective 1998 s.7

⁸³ Kulturforskjeller i praksis 2003, s.48

⁸⁴ The Interpretation of cultures 1973 s.30

som utøver dem, være legitime.⁸⁵

Det er ikke ønskelig med et rent etnosentrisk eller et rent kulturrelativisk syn. Etnosentrikeren vil ikke kunne forstå andre kulturer, han vil kun se ufullstendige versjoner av seg selv. Kulturrelativisten vil ikke være i stand til å ta moralsk stilling til noe som helst. Målet må bli å kunne forstå alt mennesker gjør i sin egen kontekst. Dette er viktig i møte mellom nordmenn og innvandrere. Nordmenn har ofte et etnosentrisk syn, de måler innvandrere etter sine egne målestokker. Innvandrernes kultur kan bli sett på som en dårlig kopi av deres egen kultur. Desto mer innvandrere ligner på nordmenn desto bedre blir de i sistnevntes øyne.⁸⁶ For at man skal kunne forstå innvandrere må man også forstå hvilken verden de kommer fra. Med mer åpenhet og forståelse vil det være lettere. Men dette krever kontakt.

Milton J. Bennett utarbeidet en modell som kan hjelpe innbyggerne i Hjelmeland kommune å forstå flyktningenes situasjon i møte med den norske kulturen. Den viser hva som skjer når et menneske havner i et nytt samfunn med en annen kultur. Modellen er bygd opp rundt forskjellige stadier av interkulturell kommunikasjon: *denial, defense, minimalization, acceptance, adaption, integration*. Målet med modellen er å nå ett stadium kalt etnorelativistisk. Når man er etnorelativistisk så kan man adaptere andres syn. Man kan sette seg inn i deres situasjon og se verden fra deres ståsted.⁸⁷ Utover hvert stadium i modellen øker man bevisstheten av det kulturelle. Fra å fullstendig benekte og avise all annen kultur, til å erkjenne at den finnes, men allikevel forholde seg passiv. Deretter vil man ha et tilbakeholdende syn på kulturer, ”vi er alle de samme”. Så vil man akseptere at det finnes forskjellige kulturer, og at vi mennesker har forskjellige kulturelle røtter. Videre vil man kunne adaptere seg selv inn i en annen kultur og forstå den ut fra det gitte grunnlag. Til slutt blir man integrert og klarer å beherske flere verdenssyn enn bare ett.

Flyktningenes møte med den norske kulturen

Flere av flyktningene i undersøkelsen mente at de ennå ikke var i stand til å forstå og tolke den norske kulturen. Det var ingen som fortalte at de hadde opplevd noe problematisk knyttet til kulturen, utenom at den kunne tolkes som asosial. Det var noen spor av kultursjokk blant informantene. Men kultursjokk er noe som oftest oppstår den første tiden i et nytt samfunn.

⁸⁵ Kulturforskjeller i praksis 2003, s.50

⁸⁶ Kulturforskjeller i praksis 2003, s.51

⁸⁷ The Interpretation of cultures 1973 s.26

Flyktningene hadde vært på mottak før de kom til Hjelmeland kommune.

I forhold til arbeid var det en del kultursjokk. Det at det trengtes dokumentasjon på kurs, utdanning osv., for å søke på jobber var irriterende for flere. Spesielt siden en del hadde vært ute i arbeid i hjemlandet, og hadde en profesjon som de nå følte var verdiløs. Det at de måtte søke via bemanningsbyråer for å få arbeid var også fremmed.

Kultursjokk kan inntreffe enten man er turist eller innvandrer. Sjøkket oppstår når man kommer til et nytt samfunn hvor alt er annerledes fra hva man tidligere er vant med. For eksempel offentlig transport eller bruk av telefoner. Hvis man ikke er forberedt på å fungere i samfunnet man kommer til, kan det bli veldig stressfullt.⁸⁸

Fred E. Jandt legger frem ulike stadier på kultursjokk i "Intercultural Communication". Det første stadiet er som en bryllupsreise, hvor man føler seg som en turist i et nytt land, men man har fremdeles sin identitet forankret i hjemlandets kultur. Det andre er når man irriterer seg over de nye omstendighetene og forskjellene fra sin kultur. Det tredje stadiet er at man bedre tilpasser seg det nye samfunnet. Man har en større evne til å manøvre i den nye kulturen, men er fremdeles litt sint og tilbakeholden ovenfor den. I det fjerde stadiet av kultursjokk begynner man å se fordeler og ulemper både ved hjemkulturen og den nye kulturen. Man er også mer komfortabel siden man nå kan bedre forutse ting som skjer i samfunnet. Man føler seg mindre isolert, har bedre kontroll og er i større grad komfortabel i dette stadiet. Det siste og femte stadiet blir beskrevet som "biculturalism". I dette stadiet kan man fungere både hjemme og i den nye kulturen.⁸⁹ Stadiene på kultursjokk kan sammenlignes med Milton J. Bennett sin modell på etnorelativisme. Men E. Jandt beskriver mer inngående hva mennesker går igjennom når de møter en ny kultur.

I undersøkelsen merket jeg forskjell på hva som ble sagt om kultur av de forskjellige informantene. For noen vil E. Jandt sine stadier av kultursjokk være mer relevant enn for andre. Flyktningene lå på forskjellige stadier. Det var noen på det øverste stadiet, mens andre var på tredje og fjerde. Flyktningene hadde ikke ankommet Norge på samme tid. Noen hadde vært lenger i det nye samfunnet enn andre.

Et eksempel på kultursjokk ble trukket frem av flyktningkonsulenten: mange flyktninger hadde hørt ting om Norge før de ankom som ikke stemte med virkeligheten. Disse antakelsene kunne skyldes andre flyktninger som rapporterte hjem og ville gi et godt inntrykk på hvordan de hadde det. Når flyktningene endelig kom til Norge så stod ikke virkeligheten i samsvar med deres forventninger. For noen tok realitetsorienteringen en dag, mens andre

⁸⁸ An Introduction to Intercultural Communication 2010 s. 292

⁸⁹ An Introduction to Intercultural Communication 2010 s. 292

kunne bruke lang tid på å oppfatte det.

Det kan være vanskelig for flyktningene å forstå alt som skjer i det nye samfunnet. Særlig i kontakt med de etnisk norske. Når man har forskjellige kulturelle bakgrunner, leser man språk og handlinger annerledes. Gilbert Ryle har en teori som går ut på at mennesker tillegger handlinger ulik informasjon på bakgrunn av kultur. Eksempelet som blir gitt av Ryle er følgende: Hvis man observerer to gutter som raskt blunker med de høyre øynene sine, hos den ene er dette et ufrivillig trekk, hos den andre er det et konspiratorisk signal til en venn. Dette skjer i et sekunds observasjon. Hvordan kan man da si hva som var en ufrivillig trekning med øyenlokkene og hva som var et blunk? Forskjellen mellom en trekning og et blunk er enorm. En trekning er kun sammentrekningen mellom øyenlokkene, mens et blunk er kommunikasjon på en helt presis måte. Det er bevisst og til en eller flere personer. Blunket er knyttet til en sosial etablert kode. Det er en atferd, en del av en kultur, en gest.⁹⁰

Hva skjer når en flyktning passerer en nordmann på veien som ikke hilser? Flyktningen kan oppfatte det som å bli ignorert. Videre at nordmannen ikke liker han, at han ikke vil ha noe med flyktningen å gjøre. Flyktningen kan lese ulike grunner inn i handlingen, på bakgrunn av hans egen kultur. Men nordmannens handling trenger ikke å ha noen dypere betydning, enn at for han er det ikke vanlig å hilse på fremmede. Men dette vet jo ikke flyktningen.

Eksempelet med folk som ikke hilser ble tatt opp flere ganger i undersøkelsen. Når det først ble hilst var det bare ”hei og ha det”. Flyktningene tolket og la mer i den korte hilsingen enn hva det var. En fortalte meg at han hadde alltid tenkt det verste i slike situasjoner. Men at med tiden hadde han blitt mer vane med den norske kulturen, og han forstod at det stort sett ikke lå noe mer i handlingene enn det som var synlig. Hilsenen var en hilsen, uansett hvor kort eller lang den måtte være. Men det ble problematisk når man ikke hadde noen annen kulturell plattform enn sin egen å analysere hilsenen ut fra.

5.7 Integrering

I undersøkelsen ville jeg vite om flyktningene så noen forskjell på landsbygd og by når det kom til integrasjon. Det var tre ulike svarkategorier på dette spørsmålet representert blant flyktningene. Det positive med integrering i byene var blant annet at det fantes mer folk å

⁹⁰ The Interpretation of cultures 1973 s.6

kommunisere med. Dette var ikke lett på landsbygda, avstanden mellom folk var større og befolkningen mindre. Det var også et større kulturtilbud i byene. Argumentene flyktningene ga for at integreringen fungerte bedre på landsbygda, var til dels bygget på en annen tolkning av bylivet. Det var lettere å bli glemt i byene, det var ingen som nødvendigvis tok seg av deg. På landsbygda ble nye mennesker lagt merke til, de var interessante. Flere ga uttrykk for at det var lettere å få kontakt med etnisk norske der enn i byene. Flyktningene forklarte også at oppfølgingen fra det offentlige sannsynligvis var bedre på landsbygda. Den siste tolkningen av integrering var de som hadde et blandet syn. Det fantes positive og negative sider ved begge steder, man måtte gjøre det beste med det man hadde.

Hva vil det si å være integrert?

En enkel definisjon på integrasjon vil være en person som deltar i samfunnets felles institusjoner. At man stemmer på ved politiske valg, betaler skatt og har lønnet arbeid hvis man får det. Man sender sine barn på skolen og følger loven.⁹¹ Men det finnes forskjellige former for integrering og ulike grader for hvor godt man er integrert.

Å bli godt integrert er vanskelig, det finnes flere ulike hinder man må forsere. Nordmenn har en rekke usynlige koder som de bruker for å kommunisere. Denne kommuniseringen skaper igjen en type stammefelleskap. For en flyktning som er ny i samfunnet, er disse kodene vanskelige å oppfatte. Men det er mulig å lære seg dem over tid, det er ikke nødvendig å lære seg alle, men det er en fordel å ha knekket noen av kodene.⁹² Mange nordmenn er skeptiske til innvandrere, de føler seg ikke trygge og avslappet i selskap av dem. Dette betyr ikke nødvendigvis at de er rasister, redselen kan enkelt og greit skyldes at de ikke deler en felles virkelighet med innvandrerne. Denne virkeligheten kan bestå av tusenvis av små og store detaljer. Alt fra turer i fjellet, fotballkamper til besøk hos skoletannlegen. Nordmenn er forskjellige, men de har også veldig mange felles erfaringer.⁹³ Å bli fullstendig integrert blir derfor svært vanskelig, nærmest umulig. Flyktningene i Hjelmeland kommune kunne ikke lære alle små og store detaljer på noe kurs eller form for skole, det var livserfaringer som man måtte erverve selv.

⁹¹ Et langt kaldt land 1998 s.99

⁹² Et langt kaldt land 1998 s.99

⁹³ Et langt kaldt land s.100

Skal en utlending bli integrert i det norske samfunnet, i betydningen ”være en likeverdig deltaker”, forutsetter det at samfunnet faktisk vil at vedkommende skal bli det. Det er ikke gitt at selv om en innvandrers ønsker å bli ”ordentlig norsk” – assimilert om man vil – lar nordmenn vedkommende bli det. Her kan det ofte ligge en dobbeltkommunikasjon i det norske samfunnet: ”Bli som oss – (men) tro endelig ikke du kan bli *bli en av oss*.”(Norsk innvandringshistorie 2003 s.228)

Integrering kan også deles opp i ulike former. Sosial integrering er en form. At man blir integrert i samfunnet gjennom sosiale aktiviteter, at en skaper seg ett nettverk av kontakter. At man møter venner i ulike sosiale settinger, kollegaer på arbeidsplassen. Dette skaper tillit blant dem det angår, om de skulle være innvandrere eller etnisk norske.⁹⁴ For flyktingene i Hjelmeland kommune kom mye av den sosiale integreringen gjennom tilbudene til Frivilligsentralen. Men flyktingene ville helst ha en norsk venn, det ville være den beste måten å lære om den norske kulturen forklarte de.

Systematisk integrering er en annen form, det er også den største. Den blir styrt av sosiale institusjoner som vedlikeholder seg selv. Disse institusjonene, kommuner, skoler og sosialkontorer er ikke særlig avhengige av aktørene som inngår i dem.⁹⁵ De fleste flyktingene var på en eller annen måte i kontakt med disse institusjonene. Det var trolig også her de var best integrert.

En tredje form for integrering er den kulturelle. Denne typen integrering går på det å forstå kulturen, vite når man skal le av en vits. Ha kontroll over hva som går på kino, finne varene man trenger på supermarkedene.⁹⁶ Denne tredje formen er den mest tidskrevende, dette er ting man ikke lærer over natten. For flyktingene i Hjelmeland kommune var nok dette den vanskeligste formen for integrering. En er nødt til å være i samspill med mennesker fra den aktuelle kulturen over lang tid for å bli kulturelt integrert.

Situasjonen i Hjelmeland kommune

For flyktingene i undersøkelsen var det en utfordring som ble trukket frem ved å bli integrert, kontakt med etnisk norske. Dette var det enighet om, uansett hvilken tolkning de hadde av forskjell på integrasjon mellom landsbygd og by. Man kan egentlig bare spekulere i hvor det er enklest å få kontakt med etnisk norske. Det vil variere fra sted til sted, fra person til person.

⁹⁴ Samfunn 2010, s.70

⁹⁵ Samfunn 2010, s.70

⁹⁶ Samfunn 2010, s. 74

Flyktninger er forskjellige mennesker som alle andre, de vil ha ulike grunnlag for å beherske omstendighetene de er gitt. Noen vil komme fra urbane strøk og savne bylivet når de blir plassert på landsbygda. Det passer ikke alle å bo på landet, dette er uavhengig nasjonalitet. Andre vil kjenne til livet på landsbygda og vil ikke ha noe problem med å tilpasse seg der. Man kan forsøke å gi eksempler på hvorfor det vil være lettere å bli integrert på landsbygda, men eksemplene vil på ingen måte gjelde alle. I samtale med de ansatte i Hjelmeland kommune spurte jeg om de trodde det ville være lettere for flyktningene å bli integrert i storbyer.

Flyktningkonsulenten mente at det var avhengig av hva man ville bli integrert til. Om man ønsket et større felleskap av mennesker fra sin egen kultur eller om man ønsket kontakt med etnisk norske. Hun trodde det var vanskeligere for flyktningene å komme i kontakt med etnisk norske i byene. Begrunnelsen var at mennesker kjente hverandre bedre i samfunnene på landsbygda. Det var et mer kjent fenomen å snakke med naboen på landsbygda enn i byene. Det var ingen selvfølge at naboer tok kontakt med deg i en by. Men på landsbygda var det en del av kulturen å kjenne de som bodde i nærmiljøet.

Flyktningkonsulenten forsto at det var vanskelig å komme i kontakt med de etnisk norske i kommunen. Som flyktning vil du muligens ha et mindre sosialt liv forklarte hun. Men du vil ha mer tid til å arbeide med introduksjonsprogrammet. Flyktningene i kommunen må kanskje belage seg på å sette det sosiale livet på vent. Dette trengte ikke nødvendigvis å være en negativ ting ifølge henne, på sikt ville det lønne seg.

En ting som spilte særlig inn på integrering var hvor man befant seg i livet. Det ville være lettere for småbarnsfamilier og integrere seg, enn det ville være for unge enslige menn. I undersøkelsen var sistnevnte gruppe størst. Det var kun en som hadde fått familieforening på det tidspunktet jeg foretok intervjuene.

I Hjelmeland kommune hadde de god erfaring med å integrere flyktninger med familier. Ungene ble nødt til å leke med nordmenn, dette skyldtes at det ikke fantes noen andre å leke med. Asle Høgmo forklarer hvordan ungene til flyktninger kan hjelpe dem å knytte kontakter med samfunnet, i boken "Fremmed i det norske hus": De som hadde barn i barnehage og skole ble dermed tvunget til å ha en bredere kontakt med det norske samfunn og språk. Barna i disse familiene blir kulturelle mellommenn, og formidlere av norsk kulturkompetanse i forhold til foreldrene. Barna bringer med seg norske kategorier inn i sine familier og motiverer foreldrene til å delta i ulike norske lokalsamfunnsgjøremaal.⁹⁷

⁹⁷ Fremmed i det norske hus 1998 s.96

Integreringsspørsmålet i henhold til landsbygd og by var ikke enkelt for flyktningene. Noen hadde valgt å reise og kommet tilbake etter en tid. I samtale med flyktningkonsulenten ble det fortalt om flyktninger som hadde klagd over lite sosial kontakt og reist til Oslo. Noen av dem hadde kommet tilbake etter ett år. De hadde innsett at graset ikke alltid var grønnere på den andre siden. Men det var også dem som hadde gjort det bra i sine nye omgivelser.

Noen flyktninger hadde reist sin vei og forsvunnet. Flyktningkonsulenten fikk ikke kontakt med dem lenger. Siden befolkningen i kommunen ikke er stor, så blir du godt kjent med flyktningene som kommer, forklarte hun. Mange var fortsatt i kontakt med kommunen etter at de hadde reist. Derfor var det spesielt utrivelig når man plutselig ikke fikk kontakt lenger.

For de unge flyktningene i Hjelmeland kommune kunne mangelen på sosial omgang være ekstra hard. En av dem fortalte at han følte seg som en gammel mann. Det var ikke noe miljø å integreres i, det var få ungdommer i kommunen. I byene var det et større tilbud av sosiale arenaer, hvor de kunne få kontakt med andre unge. Mange reiste derfor ofte til Stavanger når de hadde muligheten. De var likevel klar over viktigheten av å gjøre seg ferdig med introduksjonsprogrammet. Flyktningkonsulenten trakk fram at hun hadde som mål at alle de unge flyktningene skulle komme seg på videregående skole eller høyskole. At de fikk seg et fagbrev innenfor et yrke var minstekravet hennes. Men før de unge flyktningene kunne starte sin skolegang måtte de komme seg opp på et nivå i norsk.

For at flyktningene skulle bli bedre integrert hadde kommunen rettet en del tilbud mot dem. Frivilligsentralen hadde tidligere fungert som et tilbud for eldre, men nå var hovedoppgaven å skape sosiale tilbud for flyktningene. På denne måten skulle flyktningene bli kjent med kommunen og befolkningen. Lederen for Frivilligsentralen fortalte meg om et par flyktninger som ønsket å lære seg å lage norsk mat. Han hadde da kontaktet en eldre dame, og hun ønsket å lære dem om norsk matlaging. Den eldre damen hadde så tatt med seg flyktningene hjem til seg og vist dem hvordan man lager fiskemiddager. Både flyktningene og den eldre damen hadde lært mye av hverandre, og begge parter hadde vært fornøyde med opplevelsen. Noen opplegg hadde flyktningene ansvar for selv, hvor de inviterte nordmenn til å være med.

Kapitel 7

Konklusjon

7.1 Problemstilling

Problemstillingen jeg har drøftet er: hvordan opplever flyktninger livet i Hjelmeland kommune. Fokus vil være på hvilke utfordringer de møter i forhold til det å bli integrert i lokalsamfunnet.

7.2 Svar på problemstilling

Flyktningene opplevde hver for seg ulike utfordringer ved å bli integrert i lokalsamfunnet i Hjelmeland kommune. Jeg vil trekke frem tre hovedutfordringer: transport, arbeid, kontakt med nordmenn.

7.2.1 Integrering og transport

Infrastrukturen i Hjelmeland kommune gjør at transport blir en viktig del av integreringen av flyktninger. Tilbudet på kollektivtransport er begrenset i kommunen. Det er i tillegg store avstander mellom de ulike bygdesentrene og arbeidsplassene. En er derfor i stor grad avhengig av å ha en type transportmiddel for å kunne fungere i samfunnet. Det kom frem i intervjuene av flyktningene at få hadde førerkort eller egen bil. Dette gjør dem til en spesielt utsatt gruppe når det gjelder mobilitet.

Oppgaven har vist ulike eksempler på hvor mangelen av transportmidler innskrenker flyktningens aktivitet. Transport påvirker den sosiale og kulturelle integreringen av flyktningene. Flyktningene har færre muligheter til å besøke venner og knytte kontakter med resten av befolkningen. De har ikke muligheten til å kunne velge hva de ønsker å delta i. Med dette mener jeg at de kan ikke hver enkelt avgjøre hvilke kulturelle aktiviteter de måtte ønske

å ta del i. Opplegget rundt flyktningene er i stor grad basert på dem som gruppe, ikke enkeltpersoner. Siden de ikke har transportmuligheter er mye av deres aktivitet systematisert av kommunen. Det vil si at kommunen planlegger og arrangerer ulike aktiviteter for dem. Noe som i seg selv er ganske bra, men flyktningene er forskjellige og vil ha forskjellige interesser. Kommunen sitter med mye av kontrollen for hva flyktningene kan begi seg ut på. Deres rekkevidde i samfunnet er i stor grad knyttet til gåavstand fra boligene de besitter. Manglende transportmulighetene gjør at flyktningene ikke føler seg fri til å delta i resten av samfunnet og de ulike tilbudene som er i kommunen.

Utfordringer knyttet til transport er trolig noe alle distriktskommuner sliter med. Det finnes ikke grunnlag for å ha et bredere tilbud på kollektivtransport. Lokalbefolkningen er vant med å ordne transport selv, dette ødelegger eventuelle initiativ på å starte opp nye tilbud på kollektivtransport. Derfor vil trolig ikke situasjonen bli utbedret i Hjelmeland kommune. KRD sin rapport fra 2009 slo fast at det var store utfordringene rundt transport for flyktninger. Når jeg foretok min undersøkelse to år etter var ikke situasjonen bedre.

Hjelmeland kommune bør fortsette sitt arbeid med å hjelpe flyktningene å få førerkortet. Dette er et viktig og bra tiltak som vil bedre integreringen av flyktningene i lokalsamfunnet. Det vil være forebyggende mot fraflytning blant flyktningene. Med egne transportmidler vil de kunne fortsette å bo i Hjelmeland kommune.

7.2.2 Integrering og arbeid

Oppgaven har vist at det er vanskelig for flyktninger å finne seg arbeid i Hjelmeland kommune. Det har vært en tydelig skiftning i kommunens arbeidsmarked de siste årene. Dette ser en spesielt når undersøkelsen blir sammenliknet med KRD sin rapport fra 2009. De positive forholdene som ble beskrevet angående flyktningenes arbeidsmuligheter er ikke like aktuelle. Flyktningene har måttet gi tapt for økt arbeidsinnvandring fra EØS på en rekke området.

Mangelen på arbeid ga flyktningene flere bekymringer. Arbeid var viktig for selvfølelsen deres. Det var voksne som hadde arbeidet hele sitt liv, som nå stod uten arbeid, dette sidestilte dem med resten av lokalsamfunnet. Det er et problem med lite variert arbeid i kommunen. Flyktningene vil ha vansker med å få seg jobb når de ikke har den nødvendige kompetansen som kreves.

Flyktningene får verdighet gjennom å bli gjort til produktive mennesker.

Fremtidsutsiktene i kommunen var usikre på grunn av de manglende jobbmulighetene. De kunne ikke fortsette å bo i kommunen om de ikke fant seg arbeid. Flere av flyktningene satt med en skyldfølelse for at de ikke tjente penger som de kunne sende til familien. Uten arbeid var det heller ikke mulighet til å tjene seg opp penger slik de kunne hente familien sin til Norge.

Arbeid er viktig i integreringen av flyktninger. De vil få en større kontakt med lokalsamfunnet gjennom arbeidsplassen, sosial integrasjon. De vil også bidra med arbeidskraft og skatt til det norske samfunnet, systematisk integrasjon. Flyktningene ønsket å tjene sine egne penger, skal de bli integrert er det viktig at de får muligheten til å gjøre det. Flyktningene vil få de nødvendige ressursene som trengs til å etablere seg i Hjelmeland kommune. Inntekter som kan hjelpe dem å ta førerkortet, skaffe seg hus og familie. Dette handler om økonomisk integrasjon.

Det vil være smart av kommunen å orientere flyktninger om arbeidsmuligheter, hvis de skal integrere dem i samfunnet. Hvis ikke risikerer kommunen at alle flytter når introduksjonsprogrammet er over. Viktigheten av arbeid kan overstige interessen for introduksjonsprogrammet. Dette vil være uheldig for kommunen og for flyktningene som ikke vil få den nødvendige kompetansen som kreves i det norske samfunnet. Det er ikke dermed sagt at kommunen må finne arbeid til flyktningene mens de går på introduksjonskurset, men de bør holde flyktningene oppdatert på muligheter i kommunen etter endt kurs. På den måten kan de hjelpe flyktningene å planlegge liv i Hjelmeland kommune.

7.2.3 Integrering og kontakt med nordmenn

En av de største utfordringene flyktningene møter ved å bli integrert i lokalsamfunnet er kontakt med befolkningen. Flyktningene har flere barrierer de må igjennom når de vil ha kontakt med de etnisk norske i Hjelmeland kommune. Noen av disse barrierene skyldes utfordringer med språk. Men hovedutfordringen er nok kultur, nordmenn har ikke den mest gjestfrie kulturen. I mange tilfeller er det flyktningenes jobb å ta kontakt med lokalbefolkningen. Dette er motsatt av hva flere av flyktningene selv er vant med fra sin egen kultur. Flyktningene forventet at nordmenn tok kontakt med dem, siden de var nye i samfunnet. Når dette ikke skjedde skapte det en del misforståelser.

Flyktningenes kulturelle bakgrunn er mer sosial. Dette kom frem i oppgaven gjennom spørsmål om familie og sosialt nettverk. Flere av flyktningene har bakgrunn i storfamilier, de

er vantt med mer samhold enn hva som er i det norske samfunnet. Følelsen av ensomhet blir trolig forsterket hos mange av flyktningene på landsbygda. Det er lite aktiviteter og samlinger av mennesker. Den sosiale isolasjonen kan være større på landsbygda enn i byene. Det blir fort en ekstra påkjenning for mennesker som er vant med yrende folkeliv og stor sosial omgang. Det som undersøkelsen min og annen forskning viser er at det kan være en større form for ensomhet på landsbygda for flyktningene. Følelsen av annerledeshet dempes i byene, for der kan du snakke med andre som er i samme situasjon.

Det blir en utfordring å bli integrert til det norske samfunnet på grunn av de sosiale aspektene som varierer så mye fra deres tidligere samfunn. Flyktningene finner ikke erstatninger for sin egen kultur i det norske samfunnet. Flere av dem vil søke mot miljøer av sine egne landsmenn for å dekke disse behovene. Dette er uheldig for integreringen av flyktningene. Utfordringen å knytte flyktningene opp mot lokalbefolkningen vil være stor.

Det vil være viktig å fortsette med de ulike tilbudene som Frivilligsentralen gir flyktningene. Flyktningene satte pris på de ulike aktivitetene organisasjonen ga dem. De hadde bare en ting å utsette på tilbudet, det var at det manglet oppslutning blant etnisk norske. Her er en utfordring med integreringen av flyktningene i Hjelmeland kommune, de har få etnisk norske å forholde seg til i kommunen. Det kreves innsats fra lokalbefolkningen skal kommunen vokse, de kan ikke sitte og vente å se om noen velger å bli værende i kommunen. Det må bli arbeidet for å inkludere flyktningene heller.

7.2.4 Avslutning

Jeg har brukt Hjelmeland kommune som en case for å se ulike utfordringer flyktninger kan møte i den norske landsbygda, med fokus på integrering. En del med arbeidssituasjonen er knyttet spesifikt til Hjelmeland kommune, i tillegg er infrastrukturen et problem. De andre temaene som er drøftet i denne oppgaven vil også være gjeldende andre steder i integreringsprosessen av flyktninger.

Bibliografi

Bøker

Ada Ingrid Engebrigtsen og Øyvind Fuglerud, Kultur og generasjon – Tilpasningsprosesser blant somaliere og tamiler i Norge (Universitetsforlaget 2009)

Asle Høgmo, Fremmed i det norske hus – innvanderes møte med bygdesamfunn, småby og storby, (Gyldendal Norsk Forlag AS 1998 1. utgave 1998, 3 opplag 2000)

Clifford Gertz, The interpretation of Cultures, (New York, NY: Basic Books, 1973)

Cora Alexa Døving, Integrering – Teori og empiri, (Pax Forlag A/S, Oslo 2009)

Fred E. Jandt, An Introduction to Intercultural Communication – Identities in a Global Community, (California State University, San Bernadino: SAGE Publications, 2010)

Kari Vogt, Kommet for å bli – Islam i Vest-Europa, (J.W. Cappelens Forlag AS 1995)

Knut Kjeldstadli (red.) Hallvard Tjelmeland og Grete Brochmann, Norsk innvandringshistorie – bind 3 – I globaliseringens tid 1940-2000,(Pax Forlag 2003)

Martyn Hammersly og Paul Atkinson, Feltmetodikk: Grunnlaget for feltarbeid og feltforskning (Gyldendal Norsk Forlag AS 2004 1. utgave 1983 (AdNotam Gyldendals), 5. opplag 2007)

Milton J. Bennett, Intercultural Communication. A Current Perspective. "In Bennett, Milton J. (eds.) Basic concepts of Intercultural communication. Selected readings. (Yarmouth, CA: Intercultural Press, 1998)

Roy, Abhik and William J. Starosta, "Hans-Georg Gadamer, language, and Intercultural Communication", in Language and Intercultural Communication 1 (2001)

Steinar Kvale, Det kvalitative forskningsintervju, (Gyldendal Norsk Forlag AS 2001, 1.utgave 1997, 7. opplag 2005)

Thomas Hylland Eriksen, ”Et langt kaldt land, nesten uten mennesker”, Samfunnslære,(Universitetsforlaget AS 1998)

Thomas Hylland Eriksen og Torunn Arntsen Sørheim, Kulturforskjeller i praksis – Perspektiver på det flerkulturelle Norge (Gyldendal Norsk Forlag AS 2003,(Gyldendal Akademisk) 3. utgave, 1. opplag 2003)

Internett

Beskyttelse (asyl); tilgjengelig på <http://www.udi.no/Sentrale-tema/beskyttelse/> besøkt 05.03.12

Bosettinger av flyktningr; tilgjengelig på <http://www.imdi.no/no/Bosetting/> besøkt 05.03.12

Hjelmeland Frivilligsentral; tilgjengelig på <https://www.hjelmeland.kommune.no/artikkel.aspx?MId1=800&AId=106> besøkt 04.04.12

Kart over Hjelmeland kommune; tilgjengelig på <https://www.hjelmeland.kommune.no/bildevis.asp?BildeId=61&Vis=stor&Eksakt=true> besøkt.08.05.12

Kommunal- og regionaldepartementet rapport ”Identifisering av prosjekter med formål om å få tilflyttere til å trives og bli værende på et sted” tilgjengelig på http://www.regjeringen.no/upload/KRD/Vedlegg/REGA/Forskning,%20utredninger%20og%20evalueringer%20fom%2008/Identifisering_tilflytterprosjekter.pdf besøkt 24.04.12

Nasjonalt organ for kvalitet i utdanningen, NOKUT, <http://nokut.no/>; besøkt 12.04.12

Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne flyktning; tilgjengelig på <http://www.imdi.no/no/Norsk/> besøkt 06.03.12

Personvernombudet for forskning; tilgjengelig på <http://www.nsd.uib.no/personvern/> besøkt
06.03.12

Appendiks

Vedlegg

Vedlegg 1. Intervjuguide

Vedlegg 2. Brev fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste

Hvordan var ditt første møte med Hjelmeland?

- Var de noe du syntes var svært positivt eller negativt?
- Hvordan føler du innkvarteringen er? Husforholdet?

Ser du på det å bo på landet som en fordel eller en ulempe?

- Hva er fordelene?
- Hva er ulempene?
- Ville du foretrukket å bo et annet sted?
 - o I tilfelle, hvor da?
 - o Hvorfor?

Hvordan er det å være innvandrere i Hjelmeland kommune?

- Hvilke positive sider er det ved å være innvandrere i Hjelmeland?
- Hvilke negative sider er det ved å være innvandrere i Hjelmeland?
- Hva er de største utfordringene innvandrerne møter i Hjelmeland kommune?
 - o Hvordan kan dette løses?
- Er det noen tilbud du savner i Hjelmeland kommune?
 - o I tilfelle hva savner du?

Hvilket miljø har tatt best imot deg?

- På hvilken måte føler du lokalbefolkningen tar imot/behandler deg?
- Føler du deg noen gang behandlet forskjellig fra andre etniske nordmenn?
- Er det noen spesielle mennesker som har tatt bedre imot deg enn andre?
- Er det noen andre miljø enn innvandermiljøet som engasjerer deg eller inkluderer deg?
- Får du nye venner som er ifra Hjelmeland eller er det helst i innvandermiljøet du får nye venner?

Hvordan er transport mulighetene dine?

- Hvilke reisemuligheter har du til og fra Hjelmeland?
- Føler du deg på noen måte avskåret fra resten av landet, Jørpeland, Stavanger osv.?
- Hvordan er kollektivtransporten?
- Kjører du bil?

- Får du låne bil av og til?
- Planlegger du å kjøpe bil?

Hvilke forskjeller tror du det er mellom integrasjon på landsbygda og storbyene?

- Vil dette skape en delt forståelse av det norske samfunn og kultur hos innvandrere?
- Er det lettere eller vanskeligere å lære om Norge når man bor på landsbygda?
 - o Hva vil gjøre det vanskeligere?
 - o Hva vil gjøre det lettere?
- Er det noen positive sider ved å bo på landsbygden som byen ikke har?
- Hvilke positive sider har byen som landsbygda ikke har?
-

Hvilke tanker har du om jobb?

- Hvilke kvalifikasjoner har du fra ditt hjemsted
- Ønsker du å fortsette med det arbeidet du har hatt tidligere?
 - o Vil dette være vanskelig for deg i Norge?
- Er det noe spesielt arbeid du kunne tenke deg å drive med i Norge? Evt. Hjelmeland?

Hvordan er din familiesituasjon?

- Har du familien din med deg til Norge?
- Kommer du alene til Norge?
- Har du slektninger andre steder i Norge?
- Hvilke håp har du i forhold til familieliv?

Religion og kultur

- Føler du forholdene ligger til rette for deg å utøve din religion i Hjelmeland kommune?
 - o Er det noe du savner?
 - o Hvordan er tilbudet på bønnerom/bønnested i Hjelmeland kommune?
 - o Hvordan er tilbudet for gudstjenester etter din kirkelige tradisjon?
- Er det noe du savner fra din kultur som ikke er representert i Hjelmeland kommune?
 - o Har du noen eksempler?

- Hvordan takler du dette?
- Hvordan tolker/forstår du den norske kulturen?
 - Er det vanskelig eller lett for deg å leve med / i den?
 - Føler du at det er noen utfordringer med den norske kulturen?
 - I så fall hva er de største?
 - Er det noen positive sider eller noen sider du setter pris på ved den norske kulturen?
- Hvordan er tilbudet på mat på landsbygda?
 - Er de noe du savner i henhold til å lage mat du liker?
 - Finnes det muligheter for å få tak i eller dyrke noe av det du savner i Hjelmeland kommune?

Hvordan ser du på fremtiden?

- Kunne du tenke deg og fortsette å bo i Hjelmeland Kommune? I tilfelle nei, hvorfor ikke?
- Er det noen problemer med tilværelsen i Norge som bekymrer deg?
- Føler du noe kunne vært annerledes?
- Hva ville gjøre livet i Norge nærmest perfekt for deg?

Hvordan fungerer det med innvandring i Hjelmeland? g

Er forholdene bra for innvandrerne i Hjelmeland?

Finnes det problematiske sider ved innvandring i Hjelmeland?

Har Hjelmeland noen utfordringer med tanke på innvandring?

Finnes det en god nokk sysselsetting for innvandrerne i Hjelmeland?

Hvordan tror du at integreringen av innvandrere er her i Hjelmeland kontra Stavanger? Finnes det forskjeller? Hvilke forskjeller tror du i så fall finnes?